

ANALIZY

IEŚW

2008

Marcin Kosienkowski

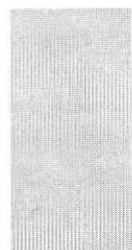
Federacja Rosyjska
wobec Naddniestrza

Federacja Rosyjska
wobec Naddniestrza

Seria wydawnicza
Analizy Instytutu Europy Środkowo-Wschodniej

Tom 21

Pod redakcją
Jerzego Kłoczowskiego
Andrzeja Gila

Marcin Kosienkowski

**Federacja Rosyjska
wobec Naddniestrza**

Projekt okładki
Agata Pieńkowska

Korekta
Beata Przelaskowska-Gil

Redakcja techniczna i skład
Maria Juran

Wydanie publikacji zostało sfinansowane
przez Ministerstwo Spraw Zagranicznych

© Instytut Europy Środkowo-Wschodniej, Lublin 2008
© Marcin Kosienkowski

ISBN 978-83-60695-17-3

Instytut Europy Środkowo-Wschodniej
ul. Niecała 5
20-080 Lublin
tel. (48 81) 534 63 95
e-mail: wydawnictwo@iesw.lublin.pl
www.iesw.lublin.pl

Druk
Wydawnictwo Diecezjalne i Drukarnia w Sandomierzu
ul. Żeromskiego 4
27-600 Sandomierz
www.wds.pl

Spis treści

Wprowadzenie.....	7
1. Działania Federacji Rosyjskiej wobec Naddniestrza.....	8
1.1. Pomoc bezpośrednia.....	8
1.1.1. Pomoc bezpośrednia o charakterze politycznym.....	8
1.1.2. Pomoc bezpośrednia o charakterze ekonomicznym.....	12
1.1.3. Pomoc bezpośrednia o charakterze militarnym.....	16
1.1.4. Pomoc bezpośrednia o charakterze społecznym.....	19
1.2. Pomoc pośrednia.....	21
1.2.1. Pomoc pośrednia o charakterze politycznym.....	21
1.2.2. Pomoc pośrednia o charakterze ekonomicznym.....	22
2. Uwarunkowania działań Federacji Rosyjskiej wobec Naddniestrza.....	23
2.1. Wsparcie obywateli Rosji i rodaków z Naddniestrza.....	23
2.2. Utrzymanie wpływów Federacji Rosyjskiej w regionie.....	24
2.3. Wzmocnienie i utrwalenie wpływów Federacji Rosyjskiej w regionie... ..	30
3. Scenariusze działań Federacji Rosyjskiej wobec Naddniestrza.....	36
3.1. Scenariusz zmian.....	36
3.1. Scenariusz kontynuacji.....	39

Wprowadzenie

Federacja Rosyjska (FR) odgrywa kluczową rolę w rozwiązaniu problemu Naddniestrza – samozwańczej republiki, stanowiącej w świetle prawa międzynarodowego integralną część Republiki Mołdowy, faktycznie jednak od początku lat 90. XX w. niezależnej od mołdawskich władz centralnych. Naddniestrze zagraża bezpieczeństwu europejskiemu, wpływając destabilizująco na sytuację w regionie i szerzej w Europie – znajduje się bowiem od kilkunastu lat w stanie konfliktu z władzami Mołdowy, a na jego obszarze ograniczone zastosowanie mają normy prawa międzynarodowego.

W pierwszej części pracy zostaną przeanalizowane działania Federacji Rosyjskiej wobec nieuznawanej republiki, zwanej też lewobrzeżną Mołdową z racji swego położenia głównie na lewym brzegu Dniestru, przepływającego przez to państwo, w drugiej – ich uwarunkowania, czyli czynniki sprawcze, a w trzeciej – prognoza dotycząca przyszłych działań, w formie dwóch scenariuszy: zmian i kontynuacji. Przy tym analizie poddano okres od lipca 1992 r. – umownie przyjętej daty powstania Naddniestrza. Wówczas zakończyła się zwycięska dla separatystów – zresztą dzięki wsparciu Rosji – wojna z władzami centralnymi, która przypieczętowała faktyczną niezależność terytorium naddniestrzańskiego od Republiki Mołdowy. Chociaż zawarte 21 lipca 1992 r. przez prezydentów Federacji Rosyjskiej i Mołdowy, B. Jelcyna i M. Snegura, *Porozumienie o zasadach pokojowego uregulowania konfliktu zbrojnego w regionie naddniestrzańskim Republiki Mołdowy* zakładało m.in. powrót Naddniestrza w skład tego państwa, co jest niezmiennie i powszechnie akceptowane przez społeczność międzynarodową przynajmniej w sferze deklaratywnej, to reintegracja nie nastąpiła do tej pory¹.

1 W Naddniestrzu za oficjalną datę powstania tej jednostki przyjmuje się 2 września 1990 r., kiedy to proklamowano Naddniestrzańską Mołdawską Socjalistyczną Republikę Radziecką – niezależną od Socjalistycznej Republiki Radzieckiej Mołdowy – w ramach Związku Socjalistycznych Republik Radzieckich.

1. Działania Federacji Rosyjskiej wobec Naddniestrza

Działania Federacji Rosyjskiej wobec Naddniestrza można sprowadzić do okazywania tej jednostce – z biegiem czasu coraz bardziej wielowymiarowej – pomocy. Wsparcie bywa ograniczane, ma jednak wymiar strategiczny, stanowiąc główną podporę egzystencji separatystycznego regionu Mołdowy. Okazywane jest przez struktury państwowe, podmioty federacji, a także prywatne przedsiębiorstwa, od początku XXI wieku w dużej mierze podporządkowane władzom Rosji lub znajdujące się pod ich znacznym wpływem².

Pomoc, po pierwsze, jest skierowana bezpośrednio na Naddniestrze i ma charakter polityczny, ekonomiczny, militarny oraz społeczny. Polega na wzmacnianiu quasi-państwowości tej jednostki w wymiarach wewnętrznym i zewnętrznym. Po drugie, jest nakierowana na inne podmioty i sprowadza się do tego, iż Rosja stara się nie dopuścić do wprowadzenia w życie lub dąży do cofnięcia podjętych przez nie – głównie przez Mołdowę – działań, które mogłyby pogorszyć lub pogarszają sytuację Naddniestrza, i zmusić je do ustępstw na korzyść władz centralnych. Taka pomoc pośrednia jest okazywana od przełomu lat 2003/2004 i ma charakter polityczny oraz ekonomiczny.

1.1. Pomoc bezpośrednia

1.1.1. Pomoc bezpośrednia o charakterze politycznym

Pomoc bezpośrednią o charakterze politycznym można rozpatrywać na trzech poziomach: bilateralnym, regionalnym i globalnym.

Na poziomie bilateralnym polega na przeprowadzaniu przez wysokich rangą urzędników Federacji Rosyjskiej oficjalnych spotkań z przedstawicielami władz

² Zob.: The Association of the Bar of the City of New York (ABCNY), *Thawing a Frozen Conflict: Legal Aspects of the Separatist Crisis in Moldova*, New York 2006, s. 88, <http://www.abcny.org/>, 30.07.2006; J. Wróbel, *Struktura interesów gospodarczych Rosji w Naddniestrzu i w regionie*, w: *Konflikt niskiej intensywności w Naddniestrzu*, red. M. Celewicz, J. Kłoczowski, M. Pietraś, Lublin 2006, s. 139-140; S. Gamowa, M. Siergiejew, „Gazprom” *pieriedał Pridniestrrowje Aliszeru Usmanowu*, „Nie-zawisimaja Gazieta”, 23.03.2007, <http://www.ng.ru/>, 18.04.2008.

naddniestrzańskich, zarówno w Moskwie, jak i w Naddniestrzu. Przy tym od połowy 2006 r. jego niezmienny przywódca, I. Smirnow określany jest mianem prezydenta, a osoba kierująca dyplomacją naddniestrzańską – ministrem spraw zagranicznych. Wcześniej nazywano ich odpowiednio liderem lub głową regionu administracyjnego oraz szefem urzędu ds. kontaktów zagranicznych³. Podczas spotkań przedstawiciele Rosji podkreślają równoprawny status Naddniestrza i Mołdowy oraz często poruszają kwestie współpracy gospodarczej, naukowo-technicznej, humanitarnej, a także dalszego okazywania pomocy regionowi naddniestrzańskiemu. Na uwagę zasługuje podpisanie 23 maja 2006 r. przez wicepremiera FR A. Żukowa i I. Smirnowa protokołu o wszechstronnej współpracy Rosji i Naddniestrza, umożliwiającego także bezpośrednią współpracę nieuznanej republiki z poszczególnymi ministerstwami i podmiotami Federacji Rosyjskiej⁴.

Wzajemne kontakty ulegają jednak ochłodzeniu, przykładem są relacje na przełomie wieków XX i XXI czy istniejące obecnie, począwszy od 2007 r. (choć od połowy 2008 r. widać poprawę w stosunkach rosyjsko-naddniestrzańskich). W ta-

³ Zob. np.: *Stenogramma priess-konfieriencyi Posta po osobym poruczenijam Ministierstwa Inostrannyh Dieł Rossijskoj Fiedieracyi, predstavitiela Rossii w pieriegowornom processie po politiceskomu uriegulirowaniju pridniestrowskoj problimy Niestieruszkina Walerija Michajłowicza*, 2006, <http://www.rmc.org.ua/>, 20.04.2008; Ministerstwo Inostrannyh Dieł Rossijskoj Fiedieracyi [MID RF], *O wstriece stats-siekrietaria – zamiestitiela Ministra inostrannyh dieł Rossii G. B. Karasina s ministrom inostrannyh dieł Pridniestrowja W. A. Lickajem*, 26.02.2008, <http://www.mid.ru/>, 31.03.2008; *O wstriece Ministra inostrannyh dieł Rossii S. W. Ławrowa s Priezidentom Pridniestrowja I. N. Smirnowym*, 17.03.2008, <http://www.mid.ru/>, 31.03.2008; W. Sołowjew, *Krieml forsirował Dniestr*, „Kommiersant”, 23.06.2005, <http://www.kommersant.ru/>, 14.04.2008; tenże, *Moskwu nie poniali w Kiszyniowie*, „Kommiersant”, 14.10.2005, <http://www.kommersant.ru/>, 14.04.2008; tenże, *Priezidenta Pridniestrowja priniali za priznannogo*, „Kommiersant”, 10.05.2006, <http://www.kommersant.ru/>, 14.04.2008; W. Biezenaru, *W Kiszyniowie wozmuszczeny uczastijem rossijskich oficyalnyh lic i dieputatow w prazdnowanii Dnia niezawisimosti PMR*, 10.09.2007, *Nowyj Riegiion 2*, <http://www.nr2.ru/>, 12.04.2008.

⁴ Zob. np.: MID RF, *O wstriece pierwego zamiestitiela Ministra inostrannyh dieł Rossii W. W. Łoszczinina s rukowoditelem wiadomstwa po wniesnim swiaziam Pridniestrowja W. A. Lickajem*, 05.04.2005, <http://www.mid.ru/>, 31.03.2008; tamże, *O raboczej pojezdkie w Mołdawiju stats-siekrietaria – zamiestitiela Ministra inostrannyh dieł Rossii G. B. Karasina*, 13.10.2006, <http://www.mid.ru/>, 03.04.2008; tamże, *O wstriece stats-siekrietaria – zamiestitiela Ministra inostrannyh dieł Rossii G. B. Karasina s Ministrom inostrannyh dieł Pridniestrowja W. A. Lickajem*, 31.01.2007, <http://www.mid.ru/>, 03.04.2008; tamże, *O wstriece Ministra inostrannyh dieł Rossii S. W. Ławrowa s Priezidentom Pridniestrowja I. N. Smirnowym*, 20.02.2007, <http://www.mid.ru/>, 03.04.2008; tamże, *O tielefonnom razgoworze stats-siekrietaria – zamiestitiela Ministra inostrannyh dieł Rossii G. B. Karasina s Priezidentom Pridniestrowja I. N. Smirnowym*, 09.10.2007, <http://www.mid.ru/>, 31.03.2008; tamże, *O wstriece stats-siekrietaria – zamiestitiela Ministra inostrannyh dieł Rossii G. B. Karasina s Priezidentom Pridniestrowja I. N. Smirnowym*, 02.11.2007, <http://www.mid.ru/>, 31.03.2008; tamże, *O wstriece stats-siekrietaria – zamiestitiela Ministra inostrannyh dieł Rossii G. B. Karasina s ministrom inostrannyh dieł Pridniestrowja*, 26.02.2008; tamże, *O wstriece Ministra inostrannyh dieł Rossii S. W. Ławrowa s Priezidentom Pridniestrowja*, 17.03.2008; *Olwija Press, Dalniejszeje razwitije konflikta Mołdowy i Pridniestrowja (w pieriod s nojabria 1990 goda do diekabria 1992 goda)*, <http://www.olwia.idknet.com/>, 16.04.2008; tamże, *Rossija kak osnownoj posrednik w pieriegowornom processie Mołdowy i Pridniestrowja (w pieriod s ijula 1992 goda do maja 1997)*, <http://www.olwia.idknet.com/>, 16.04.2008; tamże, *Stanowlenije i razwitije Pridniestrowskoj Mołdawskoj Riespubliki w mirnoje wriemnia (1993–1997 goda)*, <http://www.olwia.idknet.com/>, 16.04.2008; W. Sołowjew, *Krieml forsirował; Nowyj Riegiion 2, Priezident PMR podpisał w Moskwie Protokoł o wzaimodiejstwiu Pridniestrowja i Rossii*, 23.05.2006, <http://www.nr2.ru/>, 12.04.2008.

kich sytuacjach Rosja zdecydowanie podkreśla integralność terytorialną Mołdowy i dystansuje się od deklarowanych przez separatystów naddniestrzańskich dążeń niepodległościowych. Symptomatyczne było zignorowanie przez władze Federacji Rosyjskiej Dni Naddniestrza w Moskwie w maju 2007 r., w których wzięła udział 700 osobowa delegacja naddniestrzańska z czołowymi przedstawicielami nieuznanej republiki⁵.

Jeśli chodzi o poziom regionalny, to wsparcie odnosi się przede wszystkim do promowania przez Rosję równoprawnego statusu Mołdowy i Naddniestrza w procesie uregulowania problemu naddniestrzańskiego, następnie zasady podejmowania działań opartych na wypracowanych dotychczas między obydwooma stronami regulacjach i wreszcie tego, by ostateczne porozumienie w sprawie reintegracji zostało osiągnięte wyłącznie na drodze pokojowej w wyniku ich wspólnych negocjacji – wspomina się przy tym o formacie „5+2”. Oprócz Mołdowy i Naddniestrza, w jego skład wchodzi: Rosja, Ukraina, dodatkowo pełniące funkcję gwarantów wypełniania osiągniętych porozumień oraz Organizacja Bezpieczeństwa i Współpracy w Europie w charakterze mediatorów. Do nich należy dołączyć Unię Europejską i Stany Zjednoczone Ameryki jako obserwatorów⁶. Zasady te dają lewobrzeżnej Mołdowie prawo weta w procesie uregulowania konfliktu naddniestrzańskiego, a dzięki temu umożliwiają dalsze istnienie tej jednostki. Zawarte zostały w opracowanym przede wszystkim przez Rosję *Memorandum o podstawach normalizacji stosunków między Republiką Mołdowy a Naddniestrzem* (tzw. *Memorandum Primakowa* lub *Memo-*

⁵ K. Strachota, *Mołdawia*, „Raport Ośrodka Studiów Wschodnich [OSW]” 2001, część IV, <http://www.osw.waw.pl/>, 04.04.2003; W. Ja. Grosul, T. S. Guzienkova, *Pridniestrowje*, w: *Mołdawija. Sowriemiennye tendencii razwitiija*, red. Je. M. Kozokin, Moskwa 2004, s. 404-413; W. Sołowjew, *Nieprijemnyje dni Pridniestrowja w Moskwie*, „Kommiersant”, 24.05.2007, <http://www.kommersant.ru/>, 14.04.2008; *My widim Mołdowu jedynym gosudarstwom, a Pridniestrowje – w sostawie Mołdowy*, wywiad z A. Ostrowskim (przewodniczącym komisji ds. Wspólnoty Niepodległych Państw i kontaktów z rodakami Dumy Państwowej FR), <http://www.ava.md/>, 20.06.2008; N. Ostrowskij, *Rossija, opjat’ brosjet na proizwoł sudby i „uchodit”, kak eto uże bylo w 1991 godu*, [pmr21.info](http://www.pmr21.info/), za: [Ava.md](http://www.ava.md/), 05.06.2008, <http://www.ava.md/>, 20.06.2008.

⁶ Zob.: MID RF, *Soobsczenije w swiazi s razwitiem situacii wokrug Pridniestrowja*, 31.07.2004, <http://www.mid.ru/>, 04.04.2008; tamże, *Zajawlenie o situacii wokrug Pridniestrowja*, 03.03.2006, <http://www.mid.ru/>, 09.04.2008; *Intierwju stats-siekrietaria – zamiestitiela ministra inostrannyh diel Rossii G. B. Karasina*, opublikowanmoje w żurnale „Sojuznoje gosudarstwo”, *nojabr’ 2006 goda*, 12.12.2006, <http://www.mid.ru/>, 03.04.2008; *Stienogramma priess-konfierenciji Posła po osobym poruczenijam*; MID RF, *O wstriece w Wienie posrednikow i nabludatielej w pridniestrowskom uriegulirowanii*, 21.03.2007, <http://www.mid.ru/>, 04.04.2008; tamże, *O wstriece Ministra inostrannyh diel Rossii S. W. Ławrowa s zamiestitelem Priemjer-ministra, Ministra inostrannyh diel i jewropiejskoj intiegracji Mołdawii A. W. Stratanom*, 06.04.2007, <http://www.mid.ru/>, 31.03.2008; tamże, *Kommientarij w swiazi s 10-oj godowszczinoj podpisania Miemoranduma ob osnovach normalizacii otnoszenij mieźdu Riepublikoj Mołdowa i Pridniestrowjem*, 04.05.2007, <http://www.mid.ru/>, 31.03.2008; *Wystuplenie stats-siekrietaria – zamiestitiela Ministra inostrannyh diel Rossii G. B. Karasina na Konfierenciji, poswiaszczemoj 100-letiju Wtoroj Gaagskoj konfierenciji mira i 50-letiju Rossijskoj Assocjacyi mieźdunarodnogo prawa*, Moskwa, 3 ijula 2007 goda, 03.07.2007, <http://www.mid.ru/>, 31.03.2008; MID RF, *Wniesznepoliticzeskaja i diplotamiczeskaja diejatielnost’ Rossijskoj Fiedieracyi w 2007 godu*, <http://www.mid.ru/>, 10.04.2008; *Intierwju direktora Wtorogo diepartamentu stran SNG MID Rossii W. A. Sorokina agentstwu „Intierfaks” o sostojanii rossijsko-mołdawskich otnoszenij w pierspektiwach pridniestrowskiego uregulirowanija*, 14.02.2008, <http://www.mid.ru/>, 31.03.2008.

randum Moskiewskie) z 8 maja 1997 r., ustanawiającym również wspomniany format negocjacji – początkowo pięciopartyjny, poszerzony o obserwatorów w 2005 r. Należy zaznaczyć, że Naddniestrze zostało aktywnie włączone w proces negocjacji – faktycznie jako równa Mołdowie strona – w 1994 r., głównie z inicjatywy Rosji. Wcześniej nieuznana republika była reprezentowana, jak można przyjąć, właśnie przez to państwo. Zasada uregulowania problemu naddniestrzańskiego jedynie pokojowymi środkami została zawarta już w rosyjsko-mołdawskim porozumieniu z 21 lipca 1992 r.⁷

Federacja Rosyjska wspiera również organizowanie współpracy nieuznanych republik z obszaru poradzieckiego. Kooperacja trzech z nich – Abchazji, Naddniestrza i Osetii Południowej – jest od czerwca 2006 r. sformalizowana i odbywa się w ramach Stowarzyszenia „Za demokrację i prawa narodów”. Jego powstanie było zapewne odpowiedzią na przekształcenie GUAM-u we „Wspólnotę Wyboru Europejskiego na rzecz Demokracji i Rozwoju Gospodarczego”, m.in. z Republiką Mołdowy jako członkiem. Jednym z głównych skonkretyzowanych zadań tej organizacji uczyniono dążenie do rozwiązania konfliktów terytorialnych, ponieważ jej trzech z czterech członków, a dokładniej Azerbejdżan, Gruzja i Mołdowa, ma problemy z ruchami separatystycznymi i nie kontroluje całości swego obszaru⁸.

Na poziomie globalnym pomoc polega na autoryzacji przeprowadzonego w Naddniestrzu 17 września 2006 r. referendum w sprawie przyszłego statusu tej jednostki. Z 78,6% uprawnionych do głosowania 97,2% poparło jej niepodległość i następnie wejście w skład Federacji Rosyjskiej, a jedynie 3,3% reintegrację z Republiką Mołdowy. Społeczność międzynarodowa uznała to referendum za nieważne, inaczej niż Duma Państwowa FR. Ministerstwo Spraw Zagranicznych Rosji stwierdziło zaś, że referendum zostało przeprowadzone prawidłowo, a także, iż nie można nie brać pod uwagę opinii większości populacji Naddniestrza⁹.

⁷ *Memorandum On the Bases for Normalization of Relations Between the Republic of Moldova and Transnistria*, 8 May 1997, <http://www.osce.org/>, 10.05.2008; Olwija Press, *Dalniejszeze rozwitije konfliktu*; tamże, *Rossija kak osnovnoj posriednik*; tamże, *Stanowlenije i rozwitije*; I. Rotar, *Moldova takes the plunge*, „The Jamestown Monitor”, 08.05.1997, <http://www.jamestown.org/>, 16.06.2008; J. Bernstein, S. Foye, V. Socor, *Moldova's Risky Gamble in the Kremlin*, „Fortnight in Review”, 16.05.1997, <http://www.jamestown.org/>, 16.06.2008; G. Pieriepielica, *Konflikt w Pridnietrowje. Przyczyny, problemy i prognoz rozwitija*, Kijew 2001, s. 27-28; O. Nantoi, *The issue of the conflict in the eastern zone of the Republic of Moldova after Maastricht*, w: *Aspects of the Transnistrian conflict*, red. A. Barbarosie, O. Nantoi, Chişinău 2004, s. 227-229.

⁸ Oficjalna strona internetowa Stowarzyszenia: <http://www.community-dpr.org/>. Zob. też: Olwija Press, *Stanowlenije i rozwitije*; N. Popescu, *'Outsourcing' de facto Statehood. Russia and the Secessionist Entities in Georgia and Moldova*, „Centre for European Policy Studies Policy Brief”, 2006, nr 109, s. 5; V. Socor, *Secessionist leaders coordinate activities in Moscow*, „Eurasia Daily Monitor”, 23.02.2007, <http://www.jamestown.org/>, 23.02.2007.

⁹ *Wystuplenije Ministra inostrannyh dzieł Rossii S. W. Lawrowa*, RIA „Nowosti”, 3 oktjabria 2006 goda, 03.10.2006, <http://www.mid.ru/>, 03.04.2008; *Wystuplenije Postojannogo predstavitiela Rossijskoj Fiedieracyi pri Jewropejskich soobsczestwach W. A. Cziżowa na 135-m zasiedanii „Biergiedorfskogo krugłowo stoida”*, Bierlin, 1 oktjabria 2006 goda, 04.10.2006, <http://www.mid.ru/>, 03.04.2008; *Intierwu stats-siekrietaria – zamiestitiela ministra inostrannyh dzieł Rossii G. B. Karasina*, opublikowane w *zurnale „Sojuznoje*; MID RF, *O wstriece w Wienie*; S. Hensel, A. Popov, G. Stamate, *Moldova*

Na korzyść separatystycznego terytorium działała też sprawa Kosowa. Federacja Rosyjska uważała, że odłączenie się tego regionu od Serbii, zaakceptowane przez Zachód, będzie stanowiło precedens o charakterze uniwersalnym. Sugerowała więc możliwość uznania republik separatystycznych na obszarze poradzieckim, tym bardziej że, jak to określiły władze rosyjskie, mają one do tego więcej podstaw niż Kosovo¹⁰. Później jednak Rosja zarzuciła taką argumentację przynajmniej w przypadku lewobrzeżnej Mołdowy. W. Putin stwierdził, że „Federacja Rosyjska nie zamierza małpować [tych, którzy uznali niepodległość Kosowa – M. K.]”¹¹. Natomiast Duma, w swej uchwale z 21 marca 2008 r., powołując się m.in. na przykład Kosowa, zarekomendowała prezydentowi i rządowi rozważenie celowości uznania Abchazji i Osetii Południowej, ale już nie Naddniestrza¹².

1.1.2. Pomoc bezpośrednia o charakterze ekonomicznym

Bezpośrednie wsparcie Rosji o charakterze ekonomicznym odnosi się, po pierwsze, do okazywania Naddniestrzu pomocy finansowej. Jednostka ta corocznie otrzymywała kredyt w wysokości 50-90 mln USD, pozwalający na stabilizację jej sytuacji makroekonomicznej. Środki przeznaczano m.in. na pokrycie deficytu budżetowego – jest to o tyle ważne, iż większość wydatków z budżetu (75% w 2008 r.) ma charakter socjalny, co pozwala na normalizację sytuacji socjalno-ekonomicznej i tym samym nastrojów społeczeństwa naddniestrzańskiego. W roku 2006, po wprowadzeniu przez Mołdowę i Ukrainę nowego reżimu odpraw celnych na naddniestrzańskiej części granicy mołdawsko-ukraińskiej, Rosja przekazała Naddniestrzu przynajmniej 50 mln USD bezzwrotnej pomocy właśnie na pokrycie socjalnych wydatków budżetowych, a także 170 mln USD w kredytach – 150 mln USD dla przedsiębiorstw i 20 mln USD dla podtrzymania kursu rubla naddniestrzańskiego – oraz 40 mln USD na przeprowadzenie referendum w sprawie przyszłego statusu Naddniestrza i wyborów prezydenckich w 2006 r. Natomiast w 2007 r. pomoc finansowa została wstrzymana, co doprowadziło do kryzysu ekonomicznego w nieuznanej republice – wystąpiły problemy z wypłatą emerytur i pensji, a także z przekazaniem funduszy

Strategic Conflict Assessment, London 2006, s. 10-11, 25; Nowyj Riegion 2, *Gosduma Rossii priznała referendum w Pridniestrowje legitnymym*, 06.10.2006, <http://www.nr2.ru/>, 12.04.2008.

¹⁰ *Intierwju stats-siekrietaria-zamiestitiela ministra inostrannyh dieł Rossii G. B. Karasina po problematike postsowietskogo prostranstwa, opublikowannoje w gazetie „Nowyje izwiestija” 18 aprielja 2006 goda*, 20.04.2006, <http://www.mid.ru/>, 31.03.2008; *Wystuplenije Postojannogo predstavitiela; S. Hensel, A. Popov, G. Stamate, Moldova Strategic*, s. 10-11; International Crisis Group [ICG], *Moldova's Uncertain Future*, Chisinau-Brussels 2006, s. 18-19, <http://www.crisisgroup.org/>, 20.08.2006; N. Popescu, 'Outsourcing', s. 7; R. Śmigieński, *Federacja Rosyjska wobec statusu Kosowa*, „Biuletyn Polskiego Instytutu Spraw Międzynarodowych [PISM]”, 2007, nr 49, <http://www.pism.pl/>, 05.04.2008.

¹¹ *Stienogramma jeżegodnoj bolszoj priess-konfierencyi Priezidienta Rossijskoj Fiederacyi W. W. Putina*, 14.02.2008, <http://www.kremlin.ru/>, 10.04.2008. Zob. też: *Intierwju stats-siekrietaria-zamiestitiela ministra inostrannyh dieł Rossii G. B. Karasina po Abchazii, opublikowannoje w żurnale „Ogoniok” 17 marta 2008 goda*, 17.03.2008, <http://www.mid.ru/>, 31.03.2008.

¹² „Wiadomości OSW”, 25.03.2008, <http://www.osw.waw.pl/>, 27.03.2008.

do budżetów lokalnych. Planowano bowiem, iż ze spodziewanych środków od Rosji zostanie pokryty deficyt budżetowy w wysokości 97 mln USD, stanowiący 39,3% wydatków budżetu i 15% PKB Naddniestrza (na 2008 r. zaplanowano deficyt w wysokości 50,6 mln USD, co stanowi 13% wydatków budżetu i 5,5% PKB jednostki). Federacja Rosyjska wznowiła wsparcie finansowe pod koniec 2007 r., przyznając Naddniestrzu 27,2 mln USD na cele socjalne, głównie na dopłaty do emerytur oraz na pomoc dla sektora rolniczego¹³.

Po drugie, do zaopatrywania Naddniestrza w gaz, za który Rosja pozyskuje tylko część należności. W roku 2007 lewobrzeżna Mołdowa opłaciła zużycie tego surowca jedynie w 17%, a dług wzrósł o 202 mln USD, osiągając kwotę 1,6 mld USD. Stanowi to dwukrotną wartość PKB nieuznanej republiki z 2007 r. i prawie pięciokrotną rocznych dochodów budżetu naddniestrzańskiego z 2008 r. Część należności w rozmiarze 100 mln USD została umorzona w 2003 r.¹⁴ Dług jest głównie wynikiem różnicy pomiędzy ceną zakupu a ceną sprzedaży, które na przykład w 2007 r. wynosiły odpowiednio 193 USD za 1 tys. m³ gazu oraz ok. 50 USD dla odbiorców indywidualnych i ok. 105 USD za 1 tys. m³ dla przedsiębiorstw, a także stosunkowo wysokiego zużycia surowca – w tym samym roku wyniosło 1,4 mld m³ (wzrost o 34% w porównaniu z 2006 r.), a w przypadku prawobrzeżnej Mołdowy 1,3 mld m³ gazu (spadek o 8%), choć ta ma 6-krotnie wyższy potencjał ludnościowy i jest 8-krotnie większa pod względem terytorialnym niż część lewobrzeżna. Co istotne, dzięki niskim cenom gazu obniżeniu ulega koszt usług komunalnych, a zwiększeniu konkurencyjność przemysłu naddniestrzańskiego – głównego konsumenta błękit-

¹³ *Główny priorytet Pridniestrowja – protivostojanije wniesznim ugrozam i sochranienije gosudarstwa*, wywiad z Je. Szewczukiem (przewodniczącym parlamentu Naddniestrza), 01.01.2007, <http://www.otechestvo.org.ua/>, 24.04.2008; D. Lynch, *Russian Peacekeeping Strategies in the CIS. The Cases of Moldova, Georgia and Tajikistan*, London 2000, s. 119; M. Burla, A. Gudym, W. Kutyrkin, G. Szelar, *Rynek Pridniestrowja i jego wlijanije na politiku i ekonomiku Rjespubliki Mołdowa*, Centr Strategiczskich Issledowanij i Rieform, Kijew 2005, s. 13, 19, <http://www.cjsr-md.org/>, 10.04.2008; ICG, *Moldova's Uncertain*, s. 4; S. Gamowa, *Kusok Mołdawii uchodit w sobstwiennost' Rossii*, „Niezawisimaja Gazieta”, 17.04.2006, <http://www.ng.ru/>, 13.04.2008; D. Matwiejew, *Rossijskije riegiony okazali Pridniestrowju pomoszcz' na 29 millionow rublej*, 25.07.2006, Nowyj Riegion 2, <http://www.nr2.ru/>, 12.04.2008; *Pridniestrowje uczriezdilo dwiżenije „Za jedinstwo s Rossiej”*, „Kommiersant”, 09.08.2006, <http://www.kommersant.ru/>, 13.04.2008; I. Kramarienko, *Pridniestrowskij biudżet-2008: riespublika budiet żyť tolko za szcot sobstwiennoj ekonomiki*, 12.12.2007, Nowyj Riegion 2, <http://www.nr2.ru/>, 12.04.2008; tenże, *Rossija naprawljajet w Pridniestrowje gumanitarnuju pomoszcz'*, 19.12.2007, Nowyj Riegion 2, <http://www.nr2.ru/>, 12.04.2008; „Association for Participatory Democracy [Adept] e-journal” 2007, nr 93, <http://www.adept.md/>, 18.03.2008; „Adept e-journal” 2007, nr 99, <http://www.adept.md/>, 18.03.2008; „Adept e-journal” 2007, nr 108, <http://www.adept.md/>, 18.03.2008; „Adept e-journal” 2008, nr 110, <http://www.adept.md/>, 18.03.2008.

¹⁴ The European Court of Human Rights [ECHR], *Case of Iliaszcu and Others v. Moldova and Russia (application no. 48787/99). Judgment*, 08.07.2004, s. 91, <http://www.echr.coe.int/>, 15.02.2008; A. Gudim, V. Kutirkin, A. Muravski, G. Selari, *Research Paper on Transnistria (Recent Economic Development...)*, Center for Strategic Studies and Reforms, Chisinau–Tiraspol 2003, s. 8-9, 29, <http://www.cjsr-md.org/>, 10.04.2008; ABCNY, *Thawing a Frozen Conflict*, s. 83-85; J. Wróbel, *Struktura interesów*, s. 135-138; S. Hensel, A. Popov, G. Stamate, *Moldova Strategic*, s. 10, 17-18; N. Popescu, *'Outsourcing'*, s. 6; S. Gamowa, M. Siergiejew, „Gazprom”; A. Komarow, *Rastiet dołg Pridniestrowja za potrebitielnyj gaz*, 30.01.2008, Nowyj Riegion 2, <http://www.nr2.ru/>, 12.04.2008; „Adept e-journal” 2008, nr 111, <http://www.adept.md/>, 18.03.2008.

nego paliwa. Naddniestrze pod koniec istnienia Mołdawskiej Socjalistycznej Republiki Radzieckiej wytwarzało 90% zużywanej przez nią energii, 56% produkowanych w niej towarów konsumpcyjnych i 33% przemysłowych, a potencjał ten został w dużej mierze zachowany. W roku 2005 przemysł wytworzył 30% PKB – podczas gdy w Mołdowie 16% – mając największy wpływ na rozwój gospodarczy Naddniestrza. Dług jest również wynikiem niewypłacalności konsumentów, prawdopodobnej defraudacji przez reżim naddniestrzański zgromadzonych środków oraz przeznaczenia w 2007 r. pieniędzy za gaz zebranych od przedsiębiorstw (14,6 mln USD) na wypłatę emerytur w związku z kryzysem budżetowym¹⁵.

Po trzecie, do inwestowania w gospodarkę Naddniestrza. W wyniku procesu prywatyzacyjnego, rozpoczętego na początku XXI w., większa część kompleksu przemysłowego tej jednostki, włącznie z głównymi przedsiębiorstwami, znalazła się w posiadaniu kompanii rosyjskich. Przy tym inwestowanie w regionie naddniestrzańskim jest dość ryzykowne ze względu na jego nieokreślony status, a także na fakt, iż według prawa międzynarodowego Mołdowa może nie uznać prywatyzacji przeprowadzonej przez władze nieuznanej republiki. Jest to potwierdzenie faktu, że dla spółek rosyjskich wypracowanie zysku nie jest podstawowym celem, a podejmowane przez nie bardzo ryzykowne czy wątpliwe z ekonomicznego punktu widzenia działania wpisują się w politykę własnego państwa. Prywatyzacja pozwoliła na osiągnięcie stabilności ekonomicznej przedsiębiorstw naddniestrzańskich, na ich restrukturyzację i modernizację oraz na lepszy dostęp do rynków zewnętrznych, ponadto przyniosła dochody pozwalające na finansowanie wydatków budżetu (do problemów budżetowych w 2007 r. przyczynił się znaczny spadek dochodów z prywatyzacji), a także w dużym stopniu stanowi gwarancję obrony interesów Naddniestrza przez władze i przedsiębiorstwa rosyjskie¹⁶.

¹⁵ A. Gudim, V. Kutirkin, A. Muravschi, G. Selari, *Research Paper*, s. 3, 7-8; M. Burła, A. Gudym, W. Kutyrkin, G. Szelar, *Rynek Pridniestrowja*, s. 8, 20; M. P. Burła, *Socjalno-ekonomiczskoje razwitijsze Pridniestrowja: istorija, faktory, sowriemiennoje sostojanie, problemy i pierspiektivy*, „*Ekonomika Pridniestrowja*” 2005, nr 8, s. 40; Centr Strategiczeskich Issledowanij i Rieform [CISR], *Moldawskaja i Pridniestrowskaja ekonomiki – ot konflikta k pierspektiwam mirnogo razwitijsa. Mołdowa i Pridniestrowje: dwie modeli ekonomiczeskogo razwitijsa (srawnitielnyj analiz)*, Kiszyniow 2007, s. 19-20, <http://www.cisr-md.org/>, 10.04.2008; A. Komarow, *W Pridniestrowje priniali rieszenije o priwleczenii „gazowych dienieg” na wyplatu piensij*, 12.07.2007, *Nowyj Riegiion 2*, <http://www.nr2.ru/>, 12.04.2008; W. Sołowjew, *Pridniestrowje prisojedinili k „Jedinoj Rossii”*, „*Kommiersant*”, 20.12.2007, <http://www.kommersant.ru/>, 13.04.2008; A. Komarow, *Rastiet dolg*.

¹⁶ A. Gudim, V. Kutirkin, A. Muravschi, G. Selari, *Research Paper*, s. 14-17, 30-31; A. Sarna, *Sektor naftowo-gazowy w „krajach tranzytowych” b. ZSRR. Polityka energetyczna państw regionu*, w: *Kłopotliwe bogactwo – sytuacja i perspektywy sektorów ropy i gazu na obszarze byłego ZSRR*, „*Prace OSW*” 2003, z. 12, s. 37, 40, <http://www.osw.waw.pl/>, 02.02.2004; M. Burła, A. Gudym, W. Kutyrkin, G. Szelar, *Rynek Pridniestrowja*, s. 9, 13; M. P. Burła, *Socjalno-ekonomiczskoje*, s. 69; ABCNY, *Thawing a Frozen Conflict*, s. 9, 87; J. Wróbel, *Struktura interesów*, s. 139-140; S. Hensel, A. Popov, G. Stamate, *Moldova Strategic*, s. 18; N. Popescu, *‘Outsourcing’*, s. 6; ICG, *Moldova’s Uncertain*, s. 5; A. M. Libman, B. A. Chieffiec, *Ekspansija rossijskogo kapitala w strany SNG*, Moskwa 2006, s. 117, 171; S. Gamowa, *Kusok Mołdawii*; CISR, *Mołdawska i Pridniestrowska*, s. 28, 34, 28; S. Gamowa, M. Siergiejew, „*Gazprom*”.

Po czwarte, do wspierania handlu zagranicznego nieuznanej republiki. Oficjalne prawo do ustanawiania i utrzymywania międzynarodowych kontaktów ekonomicznych jednostka ta uzyskała na mocy *Memorandum Primakowa* z 1997 r. w dużym stopniu właśnie dzięki staraniom Rosji (region naddniestrzański otrzymał jednak prawo do posługiwania się mołdawskimi pieczęciami celnymi, pozwalającymi na prowadzenie handlu zagranicznego, jeszcze wcześniej – na mocy porozumienia z Mołdową z 1996 r.)¹⁷. Przy tym Federacja Rosyjska jest głównym partnerem handlowym Naddniestrza. W roku 2007 trafiło do niej 42,9% naddniestrzańskiego eksportu, w 2006 – 51,7%, w 2005 – 39,9%, w 2004 – 24%, a w 2003 – 18,6%. Jeśli chodzi o naddniestrzański import, to na Rosję przypadło w 2007 r. – 32,4%, w 2006 – 27,1%, w 2005 – 22,1%, a w latach 2004 i 2003 – po 24,2%¹⁸.

W realizowaniu operacji handlowych pomaga firmom z lewobrzeżnej Mołdowy naddniestrzański oddział Izby Handlowo-Przemysłowej FR, utworzony w 2004 r. Dodatkowo ponad 30 podmiotów Federacji Rosyjskiej zawarło porozumienia handlowo-gospodarcze z Izłą Handlowo-Przemysłową Naddniestrza¹⁹. Na uwagę zasługuje fakt, iż decyzją Państwowego Komitetu Celnego FR w 2003 r. w miejscowości Suziemki w obwodzie briańskim zostało utworzone specjalne przejście graniczne do składowania i odprawiania złomu dla naddniestrzańskiego kombinatu metalurgicznego w Rybnicy. Umożliwiło to redukcję kosztów transportu i w ten sposób produktów zakładu, tym bardziej, że Rosja jest dla niego jednym z głównych źródeł tego surowca. Jest to o tyle ważne, iż rybnicki kombinat metalurgiczny generuje od 30 do 60% dochodów budżetu Naddniestrza, a metale nieszlachetne i wyroby z nich – wytwarzane faktycznie wyłącznie w Rybnicy – stanowią podstawę eksportu lewobrzeżnej Mołdowy – w 2007 r. przypadło na nie 63,8% eksportu, w 2006 – 65,2%, w 2005 – 65,3%, w 2004 – 62,8%, a w 2003 – 50%²⁰.

¹⁷ *Memorandum On the Bases for Normalization*; ICG, *Moldova: No Quick Fix*, Chisinau-Brussels 2003, s. 5-6, <http://www.crisisgroup.org/>, 10.04.2006; N. Chirtoaca, *Juridical study of the documents signed in the course of the negotiation process on the Transnistrian conflict settlement*, w: *Aspects of the Transnistrian*, s. 51-53.

¹⁸ Ministerstwo Ekonomiki Pridniestrowskiej Mołdawskiej Rzespubliki [ME PMR], *Statistyczekij jeżegodnik Pridniestrowskiej Mołdawskiej Rzespubliki*. 2006, Tiraspol 2006, s. 164; tamże, *Socyjalno-ekonomiczeskoje razwitiije Pridniestrowskiej Mołdawskiej Rzespubliki*. 2007, Tiraspol 2008, s. 32, <http://www.economy-pmr.org/>, 20.04.2008; M. P. Burła, *Socyjalno-ekonomiczeskoje*, s. 93; J. Solak, *Polityka bezpieczeństwa Naddniestrzańskiej Republiki Mołdawskiej*, „Przegląd Zachodni” 2005, nr 1, s. 94-95; ABCNY, *Thawing a Frozen Conflict*, s. 87; ICG, *Moldova's Uncertain*, s. 4.

¹⁹ Olwija Press, *Dalniejszeje razwitiije*; tamże, *Stanowienije i razwitiije*; M. Burła, A. Gudym, W. Kutyrkin, G. Szelar', *Rynek Pridniestrowja*, s. 19-20; CISR, *Mołdawskaja i Pridniestrowskaja*, s. 7; O. Kuryłowa, *Pridniestrowje i Mordowija dogoworilis' ob ekonomiczeskom sotrudnicestwie*, 28.11.2006, *Nowyj Riegiion 2*, <http://www.nr2.ru/>, 12.04.2008; D. Matwiejew, *Pridniestrowje wiediet pieriegowory ob ekonomiczeskom sotrudnicestwie s Moskowskoj oblastju*, 27.02.2007, *Nowyj Riegiion 2*, <http://www.nr2.ru/>, 12.04.2008.

²⁰ ME PMR, *Socyjalno-ekonomiczeskoje razwitiije*, s. 34; A. Gudim, V. Kutyrkin, A. Muravski, G. Selari, *Research Paper*, s. 7; M. P. Burła, *Socyjalno-ekonomiczeskoje*, s. 91; M. Burła, A. Gudym, W. Kutyrkin, G. Szelar', *Rynek Pridniestrowja*, s. 14, 16, 20; S. Hensel, A. Popov, G. Stamate, *Moldova Strategic*, s. 17; S. Gamowa, *Kusok Mołdawii*; S. Gamowa, M. Siergiejew, „*Gazprom*”; „*Adept e-journal*” 2007, nr 99, <http://www.adept.md/>, 18.03.2008; „*Adept e-journal*” 2007, nr 108, <http://www.adept.md/>

Wsparcie udzielane Naddniestrzu przez Rosję w zakresie handlu zagranicznego ma dla nieuznanej republiki o tyle ważne znaczenie, iż jest ona uzależniona od rynków zagranicznych, zarówno jeśli chodzi o środki produkcji, jak i zbyt – stopień otwarcia gospodarki regionu naddniestrzańskiego (obróć zagraniczny w % do PKB) wyniósł w 2007 r. – 229,9%, w 2006 – 198,2%, w 2005 – 281%, a w 2004 – 308,8%, podczas gdy prawobrzeżnej Mołdowy odpowiednio 114,5%, 111,6%, 116%, 106%²¹.

Przykładem ograniczenia wsparcia rosyjskiego dla Naddniestrza w kwestii handlu zagranicznego było uznanie przez Rosję wyłącznie mołdawskich pieczęci celnych, które Mołdowa wprowadziła 1 września 2001 r., nie przekazując jednak ich wzorów stronie naddniestrzańskiej. Dodatkowo na początku 2002 r. Federacja Rosyjska przestała akceptować naddniestrzańskie certyfikaty pochodzenia towarów. Wszystko to przyczyniło się do znacznej redukcji eksportu i problemów gospodarczych Naddniestrza²².

Po piąte, do okazywania pomocy materialnej w postaci na przykład medykamentów i żywności. Miało to miejsce m.in. w okresie po wojnie z 1992 r. czy w 2006 r. po wprowadzeniu przez Mołdowę i Ukrainę nowego reżimu odpraw celnych na naddniestrzańskiej części granicy mołdawsko-ukraińskiej²³.

Po szóste, do przyznania Naddniestrzu na mocy umowy rosyjsko-naddniestrzańskiej z 1998 r. udziału w dochodach ze sprzedaży wyposażenia byłej radzieckiej 14. Armii, znajdującego się na terenie nieuznanej republiki²⁴.

1.1.3. Pomoc bezpośrednia o charakterze militarnym

Bezpośrednia pomoc Rosji o charakterze militarnym jest związana, po pierwsze, ze stacjonującymi w Naddniestrzu rosyjskimi oddziałami. Zarówno w opinii władz i ludności regionu naddniestrzańskiego, czyli w wymiarze subiektywnym, jak i obiektywnym zapewniają one bezpieczeństwo temu terytorium, zapobiegając ewentualnemu atakowi ze strony Republiki Mołdowy i pozwalając tym samym nieuznanej republice na wzmacnianie jej państwowości²⁵.

www.adept.md/, 18.03.2008; M. Kuzovlev, *Social-economic analysis on Transnistrian region*, „Adept e-journal” 2008, nr 110, <http://www.adept.md/>, 18.03.2008.

²¹ A. Gudim, V. Kutirkin, A. Muravski, G. Selari, *Research Paper*, s. 6-7, 12, 14; M. Burła, A. Gudym, W. Kutyrkin, G. Szelar, *Rynek Pridniestrowja*, s. 12, 25; ICG, *Moldova's Uncertain*, s. 4; M. Kuzovlev, *Social-economic*.

²² ICG, *Moldova: Regional Tensions Over Transdnistria*, Chisinau-Brussels 2004, s. 7-8, 15, <http://www.crisisgroup.org/>, 20.08.2006. Zob. też: J. Wróbel, *Kolejna odłona konfliktu o Naddniestrze*, „Komentarze OSW”, 15.11.2001, <http://www.osw.waw.pl/>, 04.04.2003.

²³ *Zajawlenije oficjalnogo predstavitiela MID Rossii M. Ł. Kamynina w swiazi s dostawkoj rossijskoj gumanitarnej pomoszczi dla nasielenija Pridniestrowja czeriez tierritoriju Ukrainy*, 23.03.2006, <http://www.mid.ru/>, 04.04.2008; Olwija Press, *Rossija kak osnovnoj posriednik*; D. Lynch, *Russian Peacekeeping*, s. 119; D. Matwiejew, *Rossijskie riegiony*; A. Komarow, *Pridniestrowje poluczilo oczerednoj gumanitarnyj gruz iz Moskwy*, 20.11.2006, *Nowyj Riegion 2*, <http://www.nr2.ru/>, 12.04.2008.

²⁴ ECHR, *Case of Iliascu*, s. 91; ABCNY, *Thawing a Frozen Conflict*, s. 82-83.

²⁵ I. Pintea, *The military aspect of the conflict settlement in the eastern part of the Republic of Moldova*, 03.04.2001, Institute for Public Policy, s. 12, <http://www.ipp.md/>, 15.04.2006; M. Gribin-

Militarna obecność Rosji w Naddniestrzu ma dwojaki charakter. Pierwszym jest kontyngent w ramach trójstronnych rosyjsko-mołdawsko-naddniestrzańskich sił pokojowych, utworzonych na mocy rosyjsko-mołdawskiego *Porozumienia o zasadach pokojowego uregulowania konfliktu zbrojnego w regionie naddniestrzańskim Republiki Mołdowy* z 1992 r. Początkowo liczył 2400, a obecnie ok. 400 osób, co jest porównywalne z oddziałami Mołdowy i Naddniestrza. Drugim – aktualnie 1000–1500 osobowa – Grupa Operacyjna Wojsk Rosyjskich (GOWR), utworzona w 1995 r. na bazie formacji 14. Armii rosyjskiej (do 1 kwietnia 1992 r. była to 14. Armia Wspólnoty Niepodległych Państw, a do 20 marca 1992 r. 14. Armia radziecka), liczącej w lipcu 1992 r. 9250 żołnierzy. Do podstawowych zadań Grupy należą: ochrona składowisk broni i obecnie ponad 20 tys. ton amunicji z czasów Związku Radzieckiego, znajdujących się na terytorium naddniestrzańskim (głównie w Kołbasnej i Tyraspolu – stolicy Naddniestrza), następnie od 1996 r., kiedy oddziały GOWR zaczęły wypełniać funkcję pokojową w Naddniestrzu, przygotowanie wojskowych do służby w rosyjskim kontyngencie pokojowym, a także podejmowanie działań w nagłych sytuacjach z rozkazu Sztabu Generalnego Sił Zbrojnych FR²⁶.

Założenie wycofania wojsk rosyjskich, dokładnie 14. Armii, z Mołdowy znalazło się już we wspomnianym dokumencie z lipca 1992 r. W efekcie w 1994 r. prezydenci Rosji i Mołdowy podpisali porozumienie, przewidujące wyprowadzenie oddziałów rosyjskich w ciągu trzech lat od dnia jego wejścia w życie. Rosja nie wypełniła jednak całkowicie postanowień dokumentu, powołując się m.in. na to, iż nie został on ratyfikowany przez Dumę²⁷.

Ponownie państwo to zobowiązało się do wycofania swych wojsk oraz zniszczenia lub wywozu sprzętu bojowego i amunicji do końca 2002 r. na szczycie OBWE w Stambule w 1999 r. Następnie termin ten przedłużono do końca 2003 r. Na początku 2004 r. proces został jednak zastopowany, a wypowiedzi władz Federacji Rosyjskiej wskazują na to, iż nie zamierzają doprowadzić go do końca, przy tym przytaczają różne argumenty. Przede wszystkim twierdzą, iż powzięte zobowiązania zostały już wypełnione. Zdaniem ministra spraw zagranicznych FR S. Ławrowa,

cea, *The Russian policy on military bases: Georgia and Moldova*, Oradea 2001, s. 200-206; T. Woks, Dż. Barrett, *Mołdowa i następstwa prydniestrowskiego konfliktu*, London 2003, s. 14; D. Lynch, *Engaging Eurasia's Separatist States. Unresolved Conflicts and De Facto States*, Washington 2004, s. 74-79; ABCNY, *Thawing a Frozen Conflict*, s. 79; S. Hensel, A. Popov, G. Stamate, *Moldova Strategic*, s. 8-9; J. Solak, *Polityka bezpieczeństwa Mołdawii w kontekście dążeń politycznych Naddniestrza, w: Konflikt niskiej intensywności*, s. 152-155.

²⁶ *Intierwju komandujuszczego Opieratiwnoj gruppoj rossijskich wojsk w Prydniestrowskom riegionie Rieszpubliki Mołdowa gienieral-majora Borisa Siergiejewu*, 30.04.2004, <http://www.old.mil.ru/>, 13.06.2008; D. Lynch, *Russian Peacekeeping*, s. 117; M. Gribincea, *The Russian policy*, s. 208-212; I. Topolski, *Siła militarna w polityce zagranicznej Federacji Rosyjskiej*, Lublin 2004, s. 191-193; W. Worobiow, *Ministr źdiot was*, „Rossijskaja Gazieta”, 18.07.2005, <http://www.rg.ru/>, 15.04.2008; A. Tołkaczowa, *Jewropiejskij wybor Mołdawii*, „Pro et Contra” 2006, nr 5-6, s. 57, <http://www.carnegie.ru/>, 05.01.2007; A. Galin, *Krajeugolnyj kamień prietknowienija*, 07.12.2007, Olwija Press, <http://www.olwia.idknet.com/>, 10.04.2008; M. Kuzovlev, *Social-economic*.

²⁷ D. Lynch, *Russian Peacekeeping*, s. 110, 113, 121-122; ICG, *Moldova*, s. 4; I. Topolski, *Siła militarna*, s. 191-193.

nie dotyczyły one ani oddziałów pokojowych, ani wojska ochraniającego amunicję. W opinii przedstawiciela rosyjskiego, wycofanie kontyngentu pokojowego nie jest ponadto możliwe, ponieważ stanowi on ważny czynnik stabilizujący sytuację w regionie, zresztą na dowód tego misja rosyjska w Naddniestrzu została określona najbardziej efektywną w historii operacji pokojowych. Rosja neguje twierdzenia Mołdowy i Zachodu, że bezpieczeństwo mogłaby zapewnić międzynarodowa misja cywilnych obserwatorów, sprzyjająca dodatkowo rozwiązaniu konfliktu. Władze rosyjskie podkreślają, że kontyngent pokojowy zostanie wycofany, dopiero kiedy będzie znalezione polityczne rozwiązanie problemu naddniestrzańskiego. Jeśli chodzi o Grupę Operacyjną Wojsk Rosyjskich, to ma ona pozostać w Naddniestrzu tak długo, jak długo będzie tam składowane uzbrojenie, którego strzeże. Zdaniem S. Ławrowa, nie można go wywieźć również ze względu na nieuregulowanie konfliktu. Zasadę synchronizacji wycofania swych wojsk z Naddniestrza z ostatecznym zakończeniem problemu naddniestrzańskiego Federacja Rosyjska stosuje zresztą od 1993 r. Strona rosyjska twierdzi również, iż wywóz uzbrojenia blokuje Naddniestrze – dla reżimu naddniestrzańskiego składowiska radzieckiego sprzętu bojowego i amunicji są bowiem gwarancją tego, iż Rosja nie wycofa się z nieuznanej republiki. Państwa Sojuszu Północnoatlantyckiego próbowały wpłynąć na Federację Rosyjską, wiążąc ratyfikację ważnego z punktu widzenia jej interesów *Traktatu o konwencjonalnych siłach zbrojnych w Europie* (CFE), adaptowanego na wspomnianym szczycie OBWE w 1999 r., z realizacją zobowiązań stambulskich. Rosja nie uległa, co więcej ogłosiła moratorium na obowiązujący CFE z dniem 12 grudnia 2007 r. Warunkiem wstępnym jego odwołania ogłoszono ratyfikację adaptowanego traktatu²⁸.

²⁸ MID RF, *Kommentarij w swiazi s woprosom rossijskich SMI ob incydientie w Zonie biezo-pasnosti mirotworczeskoj opieracy w Pridniestrowje*, 15.01.2007, <http://www.mid.ru/>, 03.04.2008; *Posłanije Priezidienta Rossijskoj Fiedieracyi W. W. Putina Sobraniju Rossijskoj Fiedieracyi*, 26.04.2007, <http://www.kremlin.ru/>, 02.04.2008; MID RF, *Zajawlenije w swiazi s 15-j godowszczinoj podpisanija Sogłaszenija o princypach miernogo uriegulirowanija woorużennogo konflikta w Pridniestrowskom riegionie Rjespubliki Mołdowa*, 19.07.2007, <http://www.mid.ru/>, 31.03.2008; *Otwiety Ministra inostrannyx diel Rossii S. W. Ławrowa na woprosy giermanskoj gazijeti „Frankfurter Algemeine Cajtung”*, 03.12.2007, <http://www.mid.ru/>, 05.04.2008; *Stienogramma wystuplenija i otwietow na woprosy dieputatow Ministra inostrannyx diel Rossii S. W. Ławrowa w ramkach „prawitielstwienno go czasa” w Gosudarstwiennoj Dumie Fiedieralnogo Sobranija Rossijskoj Fiedieracyi, Moskwa, 2 aprjela 2008 goda*, 08.04.2008, <http://www.mid.ru/>, 25.04.2008; N. Prichodko, *Nowyj witek pridniestrowskogo uriegulirowanija*, „*Niezawisimaja Gazijeta*”, 12.01.2000, <http://www.ng.ru/>, 23.05.2008; M. Gribincea, *The Russian policy*, s. 175, 250-251; ICG, *Moldova*, s. 4-5, 11-12; T. Woks, *Dz. Barrett, Mołdowa*, s. 14; G. G. Tiszczenko, *Wojenno-politiczeskij kurs i woorużennyje sily Rjespubliki Mołdowy i Pridniestrowja*, w: *Mołdawija*, s. 479-486; J. Solak, *Polityka bezpieczeństwa Naddniestrzańskiej Republiki*, s. 107-110; ABCNY, *Thawing a Frozen Conflict*, s. 78-79, 81-82; S. Hensel, A. Popow, G. Stamate, *Moldova Strategic*, s. 8-9; J. Solak, *Polityka bezpieczeństwa Mołdawii*, s. 155; tenże, *Wizja rozwoju Mołdawii i regionu po wejściu Rumunii i Bułgarii do Unii Europejskiej*, w: *Konflikt niskiej intensywności*, s. 206-211, 217; V. Socor, *Russian Troops in Moldova – Main Remaining Obstacle to CFE Treaty Ratification*, „*Eurasia Daily Monitor*”, 25.05.2007, <http://www.jamestown.org/>, 17.04.2008; A. Wilk, M. Menkiszak, *Rosja zawieszła swój udział w traktacie CFE*, „*Tydzień na Wschodzie – biuletyn analityczny OSW*”, 05.12.2007, <http://www.osw.waw.pl/>, 05.04.2008.

Po drugie, nie można wykluczyć, iż w wypadku ataku Mołdowy na Naddniestrze siły rosyjskie udzieliłyby bezpośredniego wsparcia militarnego separatystom, jak miało to miejsce w 1992 r., kiedy właśnie dzięki aktywnej pomocy oddziałów rosyjskiej 14. Armii udało im się oderwać od centrum²⁹.

Po trzecie, Rosja wspierała tworzenie armii Naddniestrza i rozwijała jej zdolności bojowe – począwszy od mołdawsko-naddniestrzańskiego konfliktu zbrojnego. Prawie cała kadra tych sił wywodzi się z 14. Armii/GOWR. Również sprzęt bojowy oraz wyposażenie wojskowe, logistyczne i materiałowe pochodzą z zasobów formacji rosyjskich, przy tym prawdopodobnie uzbrojenie jest nadal lub może być przekazane ze wspomnianych składowisk. Ponadto siły zbrojne lewobrzeżnej Mołdowy były i zapewne dalej są szkolone przez rosyjskich wojskowych³⁰.

Po czwarte, pomoc polega na wysyłaniu specjalistów rosyjskich do pracy w naddniestrzańskich służbach bezpieczeństwa³¹.

Po piąte, Rosja pomogła w transformacji naddniestrzańskiego kompleksu wojenno-przemysłowego i wspiera jego funkcjonowanie. Państwo to dostarcza technologie i wykwalifikowaną kadrę techniczną nadzorującą na miejscu przestrzeganie reżimów technologicznych i jakości produktów. Produkcja nie jest przeznaczana tylko na własne potrzeby, ale też na eksport, ma więc również wymiar ekonomiczny. Broń firmują liczący się producenci rosyjscy m.in. potentat na rynku uzbrojenia i sprzętu wojskowego Roswoorużenije, którego przedstawiciele na stałe rezydują w Naddniestrzu³².

1.1.4. Pomoc bezpośrednia o charakterze społecznym

Bezpośrednie wsparcie o charakterze społecznym polega, po pierwsze, na przyznawaniu mieszkańcom Naddniestrza obywatelstwa rosyjskiego. Według spisu naddniestrzańskiego z 2004 r., posiada je 10,1% ludności nieuznanej republiki (56 tys.),

²⁹ ECHR, *Case of Iliășcu*, s. 13-14; D. Lynch, *Russian Peacekeeping*, s. 113, 116; M. Gribincea, *The Russian policy*, s. 160-172; I. Pintea, *The military aspect*, s. 11, 15; J. Solak, *Polityka bezpieczeństwa Naddniestrzańskiej Republiki*, s. 95-102; ABCNY, *Thawing a Frozen Conflict*, s. 75-76; N. Popescu, 'Outsourcing', s. 1. Por.: A. I. Nikitin, *Mirotworczeskije operacii: mirowaja praktika i opyt SNG*, Awtoriefierat dissertacii na soiskanie uczonej stiepienii doktora političeskich nauk, Moskwa 2000, s. 55-56; M. W. Majorow, *Mirotworcy. Iz opyta rossijskoj diplomatii w posrednichestwie*, Moskwa 2007, s. 56-63, 80-81.

³⁰ ECHR, *Case of Iliășcu*, s. 13-14, 90-91; D. Lynch, *Russian Peacekeeping*, s. 112-113, 116; M. Gribincea, *The Russian policy*, s. 9, 235; I. Topolski, *Sila militarna*, s. 182-183; ICG, *Moldova: Regional Tensions*, s. 8; J. Solak, *Polityka bezpieczeństwa Naddniestrzańskiej Republiki*, s. 101-102, 107-108; ABCNY, *Thawing a Frozen Conflict*, s. 79-81, 83; J. Solak, *Polityka bezpieczeństwa Mołdawii*, s. 152. Por.: M. W. Majorow, *Mirotworcy*, s. 56-63, 80-81.

³¹ N. Popescu, 'Outsourcing', s. 6. Zob. też: ABCNY, *Thawing a Frozen Conflict*, s. 88.

³² ECHR, *Case of Iliășcu*, s. 35, 91; I. Pintea, *The military aspect*, s. 9; ICG, *Moldova*, s. 6; tenże, *Moldova: Regional Tensions*, s. 8; A. Gudim, V. Kutirkin, A. Muravschi, G. Selari, *Research Paper*, s. 13; J. Solak, *Polityka bezpieczeństwa Naddniestrzańskiej Republiki*, s. 104-105; ABCNY, *Thawing a Frozen Conflict*, s. 83; ICG, *Moldova's Uncertain*, s. 5; S. Hensel, A. Popov, G. Stamate, *Moldova Strategic*, s. 9, 17; J. Solak, *Polityka bezpieczeństwa Mołdawii*, s. 153-154.

w tym przedstawiciele jej władz³³. Zdaniem przewodniczącego komisji ds. WNP i kontaktów z rodakami Dumy Państwowej FR A. Ostrowskiego, odsetek ten jest jeszcze wyższy i wynosi ok. 22,7% (121 tys.)³⁴. Na uwagę zasługuje fakt, iż w 2006 r. w Tyraspolu otworzono quasi-konsulat Federacji Rosyjskiej, a dokładniej centrum przyjmowania dokumentów w sprawie nadania obywatelstwa tego państwa. Wcześniej mieszkańcy Naddniestrza musieli jeździć do ambasady FR w Kiszyniowie bądź załatwiać formalności z pracownikami jej wydziału konsularnego, którzy przyjeżdżali dwa razy w tygodniu do nieuznanej republiki³⁵.

Po drugie, na przyznaniu lewobrzeżnej Mołdowie na mocy *Memorandum Primakowa* oficjalnego prawa do ustanawiania i utrzymywania kontaktów międzynarodowych w sferach naukowo-technicznej i kulturalnej³⁶.

Po trzecie, na pomocy w sferze edukacji – wydzielaniu bezpłatnych miejsc dla młodzieży naddniestrzańskiej na uniwersytetach rosyjskich, uznawaniu dyplomów naddniestrzańskich szkół średnich i wyższych, fundowaniu stypendiów dla studentów w Naddniestrzu, współpracy uniwersytetów, udzielaniu wsparcia eksperckiego czy przekazywaniu podręczników³⁷.

Po czwarte, na pomocy w sferze ochrony zdrowia – szkoleniu personelu czy wydzielaniu kwot na skomplikowane i kosztowne operacje w Rosji³⁸.

Po piąte, na pomocy w organizowaniu ruchu młodzieżowego. Przy współdziałaniu Federacji Rosyjskiej w 2005 r. w Naddniestrzu utworzono organizację *Proryw*, która ma za zadanie zająć się młodzieżą w celu zapobieżenia ewentualnej „kolorowej rewolucji” w nieuznanej republice³⁹.

³³ ME PMR, *Ob itogach pieriepisi nasilenija Pridniestrowskoj Mołdawskoj Riespubliki 2004 goda*, s. 6, <http://www.pridniestrovie.net/>, 10.03.2007; ABCNY, *Thawing a Frozen Conflict*, s. 88-89; N. Popescu, 'Outsourcing', s. 5; S. Hensel, A. Popov, G. Stamate, *Moldova Strategic*, s. 10.

³⁴ A. Ostrowskij, *Wsie najboleje ostryje problemy Pridniestrowja, gotowy byl' ucztieny mołdawskoj storonoy*, wystąpienie w siedzibie naddniestrzańskiej partii „Obnowlenije” w Tyraspolu, 31.05.2008, <http://www.ava.md/>, 20.06.2008.

³⁵ Newsru.com, *W Pridniestrowje otkrylsia centr po oformleniju rossijskiego graźdanstwa*, 13.09.2006, za: Salut.md, <http://www.salut.md/>, 15.09.2006.

³⁶ *Memorandum On the Bases for Normalization*.

³⁷ ICG, *Moldova: Regional Tensions*, s. 9, 17-18; M. P. Burła, *Socjalno-ekonomiceskoje*, s. 95; O. Kuryłowa, *Rossija i Pridniestrowje rializujut sowmiestnyje projekty dla obszczebrazowatielnych ucźrieźdienij*, 28.06.2007, Nowyj Riegiion 2, <http://www.nr2.ru/>, 12.04.2008; D. Matwiejew, *Studienty iz Mołdawii i Pridniestrowja połuczat stiipiendii mera Moskwy*, 19.12.2007, Nowyj Riegiion 2, <http://www.nr2.ru/>, 12.04.2008; tenże, *Pridniestrowskij spikier wstrietilsia so studentami, obyczaszuszczimisia w Rossii*, 25.01.2008, Nowyj Riegiion 2, <http://www.nr2.ru/>, 12.04.2008; O. Kuryłowa, *Diplomy Pridniestrowskogo uniwersitieta priznajutsia w Rossii*, 25.03.2008, Nowyj Riegiion 2, <http://www.nr2.ru/>, 12.04.2008; tenże, *Rossija priznajeet szkolnyje attiestaty Pridniestrowja*, 01.04.2008, Nowyj Riegiion 2, <http://www.nr2.ru/>, 12.04.2008.

³⁸ ICG, *Moldova: Regional Tensions*, s. 9; A. Komarow, *Rossijskij Minzdraw pomożet žytielam Pridniestrowja*, 27.11.2007, Nowyj Riegiion 2, <http://www.nr2.ru/>, 12.04.2008.

³⁹ A. Tołkaczowa, *Jewropiejskij wybor*, s. 58, 63; ICG, *Moldova's Uncertain*, s. 3. Strona internetowa „Prorywu”: <http://www.proryw.org/>.

1.2. Pomoc pośrednia

1.2.1. Pomoc pośrednia o charakterze politycznym

W przypadku pomocy pośredniej Rosja domaga się od społeczności międzynarodowej – głównie podmiotów bezpośrednio zaangażowanych w uregulowanie konfliktu, a więc Mołdowy, Ukrainy, UE i USA, by – jak to określono – odejść od jednostronnych przedsięwzięć, ignorowania prawowitych interesów Naddniestrza, jakichkolwiek form nacisku czy taktyki ultimatów⁴⁰. Przykładami są: zaprzestanie 1 sierpnia 2004 r. przez Republikę Mołdowy odpraw celnych oraz wydawania certyfikatów pochodzenia towarom eksportowanym przez nieuznaną republikę; przyjęta 22 lipca 2005 r. przez parlament Mołdowy ustawa o statusie Naddniestrza. Zakłada ona przyznanie temu regionowi jedynie autonomii w ramach unitarnego państwa, a także demilitaryzację, demokratyzację i dekryminalizację nieuznanej republiki jako wstęp do zjednoczenia. Poza tym mowa jest o nowym reżimie odpraw celnych, wprowadzonym od 3 marca 2006 r. przez Mołdowę i Ukrainę na naddniestrzańską część granicy mołdawsko-ukraińskiej, który zakłada, iż z Naddniestrza mogą być wywożone tylko te towary, które posiadają mołdawskie pieczęcie celne oraz wymaga rejestracji naddniestrzańskich przedsiębiorstw w mołdawskiej Państwowej Izbie Rejestracyjnej, a więc pozwala Mołdowie na przywracanie kontroli nad zagraniczną działalnością ekonomiczną jej lewobrzeżnej części. Trzeba wspomnieć o debacie we wrześniu 2006 r. na forum Zgromadzenia Ogólnego Organizacji Narodów Zjednoczonych dotyczącej zamrożonych konfliktów, czy corocznych od 2003 r. próbach przyjęcia wspólnej Deklaracji Rady Ministerialnej OBWE w sprawie Mołdowy, która stwierdza m.in. konieczność demilitaryzacji Naddniestrza. Działania te są skutecznie torpedowane przez Rosję⁴¹.

Przy tym Federacja Rosyjska używa kilku argumentów o różnym charakterze. Powyższe działania określane są, po pierwsze, jako sprzeczne z zasadami OBWE i ONZ, dotyczącymi pokojowego rozwiązania konfliktów, mają być bowiem nastawione na wzmaganie napięcia, sprowadzając się do narzucania decyzji politycznych czy wprowadzania blokady ekonomicznej. Po drugie, mają łamać dotychczasowe zobowiązania wypracowane wspólnie przez dwie strony. Po trzecie, uznawane są za kontrproduktywne, utrudniające rozwiązanie konfliktu czy wręcz prowadzące do zerwania procesu negocjacyjnego. Po czwarte, niektóre z nich, zdaniem Federacji Rosyjskiej, mogą doprowadzić do destabilizacji sytuacji w regionie, bowiem mają być nastawione na wywołanie w Naddniestrzu kryzysu ekonomicznego, a w kon-

⁴⁰ *Intierwju stats-siekrietaria – zamiestitiela Ministra inostrannykh dzieł Rossii G. B. Karasina, opublikowannoje w żurnale „Boss” No. 3/2007, 21.03.2007, <http://www.mid.ru/>, 04.04.2008.*

⁴¹ *MID RF, Wnieszniepoliticheszkaja i diplotmaticzeszkaja; ABCNY, Thawing a Frozen Conflict, s. 20; N. Popescu, 'Outsourcing', s. 5-6; A. Komarow, MID PMR: Pridniestrowje ignorirujut kak rawnopravnuju storonu, 30.11.2007, Nowyj Riegiun 2, <http://www.nr2.ru/>, 23.04.2008.*

sekwencji katastrofy humanitarnej i wystąpienia społeczeństwa przeciw władzom nadniestrzańskim, włącznie z próbą ich obalenia⁴². Rosja liczy na to, że podejmujący dane działania zarzuca je pod wpływem jej krytyki lub innych podmiotów, a więc na przykład Mołdowa pod naciskiem UE i USA.

1.2.2. Pomoc pośrednia o charakterze ekonomicznym

W przypadku Mołdowy powyższe działania polityczne wzmacniały dodatkowo sankcje ekonomiczne – stosowane przede wszystkim jako kara za prozachodnią politykę tego państwa. W kwietniu 2005 r. Federacja Rosyjska zakazała wwozu na swe terytorium mięsa mołdawskiego, w następnym miesiącu produktów roślinnych, a w marcu 2006 r. wina. Embargo zostało zniesione w 2007 r., kiedy Mołdowa zaczęła normalizować stosunki z Rosją. W kategoriach sankcji można traktować również podniesienie w 2006 r. ceny gazu z 80 USD do 160 USD za 1 tys. m³ (od 1 sierpnia 2008 r. cena wynosi 253 USD za 1 tys. m³ surowca). Działania strony rosyjskiej przyniosły gospodarce mołdawskiej znaczne straty. W przypadku wina wyniosły one, według mołdawskich komentatorów, ok. 300 mln USD, przy PKB Mołdowy wynoszącym w 2005 r. ok. 2,9 mld USD. Produkt ten jest w przeważającej części eksportowany, a 80% eksportu przypadało właśnie na Rosję. Przy tym przemysł winiarski ma dla Republiki Mołdowy znaczenie strategiczne – przed wprowadzeniem sankcji generował ok. 20% dochodów budżetu tego państwa⁴³.

⁴² Zob.: MID RF, *Soobszczenije w swiazi s razwittiem*; tamże, *Kommentarij w swiazi s woprosami SMI otnositelno ocenki mołdawskim rukowodstwom situaciji, słożywszejsia na pieriegoworach po pridniestrowskomu uriegulirowaniju*, 28.09.2004, <http://www.mid.ru/>, 04.04.2008; tamże, *Kommentarij w swiazi s woprosom rossijskich SMI o situaciji wokrug pridniestrowskogo uriegulirowanija*, 30.07.2005, <http://www.mid.ru/>, 04.04.2008; *Stienogramma priess-konfierenciyi Posła po osobym poruczenijam; Otwiert oficjalnogo predstavitiela MID Rossii M. Ł. Kamynina na wopros gaziety „Argumenty i fakty” otnositelno pomoszczi Pridniestrowju*, 03.04.2006, <http://www.mid.ru/>, 04.04.2008; *Intierwju stats-siekrietaria – zamiestitiela ministra inostrannyh dzieł Rossii G. B. Karasina po problematike postsowietского; Stienogramma otwiertow na woprosy SMI Ministra inostrannyh dzieł Rossii S. W. Ławrowa po aktualnym międunarodnym problemam w chodie uczastija w 61-j siesii Gienieralnoj Assamblei OON, Nju-Jork, 21 sientabria 2006 goda*, 22.09.2006, <http://www.mid.ru/>, 03.04.2008; *Wystuplenie Ministra inostrannyh dzieł Rossii S. W. Ławrowa, RIA „Nowosti”*; MID RF, *Kommentarij w swiazi s woprosami agientstwa RIEGNUM o rasszyrienii prisutstwija Ukrainy w Zonie biezopastosti pridniestrowskogo konfliktu*, 29.12.2007, <http://www.mid.ru/>, 31.03.2008; tamże, *Wnieszniepoliticeskaja i diptomaticeskaja*.

⁴³ ABCNY, *Thawing a Frozen Conflict*, s. 85-86; J. Wróbel, *Struktura interesów*, s. 137-138; S. Hensel, A. Popov, G. Stamate, *Moldova Strategic*, s. 18-19; S. Gamowa, *Kusok Mołdawii*; M. Falkowski, B. Cichocki, współpraca J. Wróbel, *Rosyjskie sankcje ekonomiczne wobec Gruzji i Mołdawii*, „Komentarze OSW”, 20.04.2006, <http://www.osw.waw.pl/>, 20.04.2006; European Bank for Reconstruction and Development, *Moldova. EBRD country fact sheet, 2006*, <http://www.ebrd.com/>, 17.03.2008; World Bank, *Moldova. Country Brief 2007*, <http://www.worldbank.org.md/>, 17.03.2008; W. Rodkiewicz, *Zamrożony konflikt w Nadniestrzu: czyżby szansa na porozumienie?*, „Komentarze OSW”, 10.03.2008, s. 1, <http://www.osw.waw.pl/>, 10.04.2008.

2. Uwarunkowania działań Federacji Rosyjskiej wobec Naddniestrza

2.1. Wsparcie obywateli Rosji i rodaków z Naddniestrza

Pomoc Rosji dla Naddniestrza oficjalnie jest tłumaczona przez władze rosyjskie koniecznością udzielenia wsparcia swym obywatelom i szerzej ludności rosyjskojęzycznej/rodakom (ros. *sootieczestwiennikom*), zamieszkującym separatystyczny region Mołdowy. Wszechstronna ochrona praw i interesów przedstawicieli tych grup, przebywających za granicami rosyjskimi, należy bowiem do jednego z priorytetów polityki zagranicznej Rosji. Państwo to zakłada objęcie szczególną opieką własnych obywateli, pozostawiając sobie w tym celu możliwość użycia politycznych, ekonomicznych i innych, także militarnych, środków. Przy tym dyskryminację i pomniejszenie ich praw, a także ograniczanie wolności i usankcjonowanych prawem interesów zaliczono do głównych zagrożeń zewnętrznych Federacji Rosyjskiej. Warto zaznaczyć, że zaangażowanie się tego państwa w 1992 r. w konflikt mołdawsko-naddniestrzański, włącznie z bezpośrednim użyciem siły militarnej, oficjalnie tłumaczono głównie właśnie koniecznością obrony ludności rosyjskojęzycznej⁴⁴.

Jak wspomniano, obywatele rosyjscy stanowią obecnie 10-23% mieszkańców Naddniestrza. Do zbiorowości rodaków można jednak potencjalnie zaliczyć całą

⁴⁴ Zob.: *Osnownyje položenija koncepcyji wniesznej politiki Rossijskoj Fiedieracyi (1993); Koncepcyja wniesznej politiki Rossijskoj Fiedieracyi (2000); Koncepcyja wniesznej politiki Rossijskoj Fiedieracyi (2008); Koncepcyja nacyonalnoj bezopasnosti Rossijskoj Fiedieracyi (1997); Koncepcyja nacyonalnoj bezopasnosti Rossijskoj Fiedieracyi (2000); Osnownyje položenija wojennoj doktriny Rossijskoj Fiedieracyi (1993); Wojennaja doktrina Rossijskoj Fiedieracyi (2000); Strategičeskoj kurs Rossii s gosudarstwami – uczestnikami Sodružestwa Niezawisimych Gosudarstw (1995); The priority tasks of the development of the armed forces of the Russian Federation. The report of the Defence Ministry of the Russia Federation (2004), <http://www.mil.ru/>, 01.09.2004; Fiedieralnyj zakon „O gosudarstwiennoj političeskoj Fiedieracyi w otnošenii sootieczestwiennikov za rubieżom”, <http://www.mid.ru/>, 15.04.2008; Cz. M. Sok, *Rol Rossii w regionalnych konfliktach w SNG: koncepcyji i al'tiernatiwy*, Awtoriefierat dissertacyi na soiskanije uczenoj stiepenii kandidata političeskich nauk, Moskwa 1995, s. 14, 27, 32; F. Golemski, *Polityka bezpieczeństwa Rumunii, Mołdowy i Bułgarii*, Warszawa 1996, s. 15; Ch. King, *The Moldovans. Romania, Russia, and the Politics of Culture*, Stanford 1999, s. 194-195; D. Lynch, *Russian Peacekeeping*, s. 112, 115, 117; M. Gribincea, *The Russian policy*, s. 145-146; W. Ja. Grosul, T. S. Guzienkowa, *Pridniestrowje*, s. 403; S. Bieliń, *Tożsamość międzynarodowa Federacji Rosyjskiej*, Warszawa 2006, s. 237-240; N. Popescu, *'Outsourcing'*, s. 5; M. Kosienkowski, *Strategia adaptacyjna Federacji Rosyjskiej wobec państw bałtyckich*, Toruń 2006, s. 26-44, 64-65; S. Hensel, A. Popov, G. Stamate, *Moldova Strategic*, s. 10; A. Włodkowska, *Polityka Federacji Rosyjskiej na obszarze WNP*, Toruń 2006, s. 182-183; *My widim Moldowu*.*

ludność naddniestrzańską, której trzonem są trzy grupy – Mołdawianie, Rosjanie i Ukraińcy [w 2004 r. stanowili odpowiednio 31,9% (177 tys.), 30,4% (168 tys.) i 28,8% (160 tys.) ludności naddniestrzańskiej, a w 1989 r. kolejno 39,9% (239,9 tys.), 25,5% (153,4 tys.) i 28,3% (170 tys.)]⁴⁵. Pojęcie „rodacy” odnosi się, oprócz obywateli Rosji na stałe zamieszkałych poza jej granicami, m.in. do byłych obywateli ZSRR, którzy obecnie mieszkają w państwach poradzieckich i posiadają ich obywatelstwo lub mają status bezpaństwowców, oraz do potomków osób należących do wyżej wymienionych grup, z wyjątkiem potomków przedstawicieli nacji podstawowych (ros. *titulnyje nacyi*) państw ich zamieszkania, czyli np. Mołdawian w Mołdowie. Nie jest jednak pewne, jak są traktowani potomkowie mieszkańców Naddniestrza⁴⁶. Argumentem na rzecz zaliczenia mieszkańców tej jednostki do grupy rodaków i uzasadniającym – z punktu widzenia Rosji – pomoc dla niej, są wyniki wspomnianego referendum z 2006 r., w którym przeważająca część mieszkańców lewobrzeżnej Mołdowy poparła niepodległość i, co istotne, następnie jej wejście w skład Federacji Rosyjskiej. Komentując rezultaty referendum, zastępca ministra spraw zagranicznych FR G. Karasin określił ludność naddniestrzańską bliskim i przyjaznym Rosji narodem⁴⁷. Co więcej, w państwie tym można zetknąć się z przekonaniem, iż Naddniestrze jest pod względem kulturowo-społecznym częścią Federacji Rosyjskiej⁴⁸. Jeszcze dalej idącą opinię formułuje politolog naddniestrzański N. Ostrowski. Jego zdaniem, „Naddniestrze było, jest i – miejmy nadzieję – będzie mentalno-cywilizacyjną częścią Rosji, tak jeśli chodzi o skład etniczny, jak i tradycję historyczną, kulturę, język. W tym sensie Naddniestrze jest nawet bardziej rosyjskie niż, powiedzmy, Moskwa czy Kaliningrad”, przy tym nie jest to w lewobrzeżnej Mołdowie pogląd odosobniony⁴⁹.

2.2. Utrzymanie wpływów Federacji Rosyjskiej w regionie

Rosja okazuje Naddniestrzu pomoc, będącą główną podporą jego istnienia jako odrębnej jednostki geopolitycznej niezależnej od władz centralnych, przede wszystkim dlatego, iż stanowi ono ważny element polityki utrzymania wpływów rosyjskich

⁴⁵ ME PMR, *Ob itogach pieriepisi nasielenija*, s. 5; Ch. King, *The Moldovans*, s. 185.

⁴⁶ *Fiedieralnyj zakon „O gosudarstwiennoj politikiie*. Zob. też: M. Kosienkowski, *Strategia*, s. 14-15.

⁴⁷ *Intierwju stats-siekrietaria – zamiestitiela ministra inostrannyh diel Rossii G. B. Karasina po Abchazii*.

⁴⁸ *Jewropiejcy pieriemaniawajut Pridniestrowje*, wywiad z M. Leontjewem (dziennikarzem telewizyjnym, redaktorem naczelnym tygodnika rosyjskiego „Profil”), 04.06.2008, <http://www.km.ru/>, 29.06.2008. Zob. też: I. Boțan, *Rapid „thaw” may open up „flooding”*, „Adept e-journal” 2008, nr 115, <http://www.adept.md/>, 31.04.2008; *My widim Moldowu*.

⁴⁹ N. Ostrowskij, *Rossija*. Zob. też: W. W. Kaurow, *Pridniestrowje – forpost Noworossii i prawosławnej cywilizacji*, w: *Mieżdunarodnoje prawo i icialii sowriemennogo mira: Pridniestrowskaja Mołdawskaja Riespublika kak sostojawszejesia gosudarstwo*, red. S. I. Bieril, I. N. Galinskij, I. M. Błagodatskich, Tiraspol 2006, s. 287-288.

w regionie. Po pierwsze, w Mołdowie i na Ukrainie, wchodzących w skład Wspólnoty Niepodległych Państw – priorytetowego obszaru w polityce zagranicznej Federacji Rosyjskiej. Warto przy tym zaznaczyć, iż zaangażowanie się w 1992 r. rosyjskiej 14. Armii w konflikt mołdawsko-naddniestrzański po stronie Naddniestrza było pierwszym znakiem odradzania się w Rosji postaw imperialnych wobec byłych republik radzieckich⁵⁰. Po drugie, w Europie Południowo-Wschodniej, do której Naddniestrze/Mołdowa przylegają oraz w części regionu czarnomorskiego.

Możliwość oddziaływania na zakreślonym obszarze daje Federacji Rosyjskiej jej militarna, polityczna, gospodarcza i kulturalna obecność w Naddniestrzu, wciąż

⁵⁰ Zob.: O. Miedwiediew, *Moskwa i Kiszyniow rassmotrieli wopros o 14-j armii*, „Kommiersant”, 26.06.1993, <http://www.kommersant.ru/>, 22.05.2008; tenże, *Mircza Sniegur prijediet k Jelcynu*, „Kommiersant”, 15.10.1993, <http://www.kommersant.ru/>, 22.05.2008; tenże, *Moskwa przedłożyła posredniczeskije uslugi Kiszyniowu i Tiraspolu*, „Kommiersant”, 24.11.1993, <http://www.kommersant.ru/>, 22.05.2008; N. Kałasznikowa, *Moskwa rassczitywajet na pieriemieniu klimata na Dniestrie*, „Kommiersant”, 18.02.1994, <http://www.kommersant.ru/>, 22.05.2008; I. Buławinow, *Ni mira, ni wojny w kraju zabytych wriemion i imion*, „Kommiersant”, 25.05.1995, <http://www.kommersant.ru/>, 22.05.2008; S. Tołstow, *Pierspiektivy uriegulirowanija pridniestrowskogo konflikta: roli i intieriesy Ukrainy i Rossii, w: Politica externă a Republicii Moldova: aspecte ale securității și colaborării regionale*, Chișinău 1998, s. 326-329; Ch. King, *The Moldovans*, s. 197-198; D. Lynch, *Russian Peackeeping*, s. 110, 114-115, 117; W. Rodkiewicz, *Rosja i jej sąsiedzi – postimperialny syndrom, w: Rosja i jej sąsiedzi*, Kraków 2000, s. 17-18; M. Gribincea, *The Russian policy*, s. 145-146, 186-187, 192, 259-260; G. Pieriepicica, *Konflikt w Pridniestrowje*, s. 43; O. Nantoi, *The issue of the conflict*, s. 227-232; D. Lynch, *Engaging Eurasia's*, s. 74,78-81; W. Ja. Grosul, T. S. Guzienkowa, *Pridniestrowje*, s. 406; G. G. Tiszczenko, *Wojenno-politiczeskij*, s. 485; A. Bryc, *Cele polityki zagranicznej Federacji Rosyjskiej*, Toruń 2004, s. 214-220; D. Małyszewa, *Nacyonalnyje intieriesy Rossii w Mołdawii i Pridniestrowje*, krugłyj stoł Centra „Nowaja Politika”, 04.03.2005, <http://www.nowopol.ru/>, 25.04.2006; N. Pope-scu, *‘Outsourcing’*, s. 7; S. Hensel, A. Popov, G. Stamate, *Moldova Strategic*, s. 9-10; M. Orzechowski, *Struktura interesów politycznych Rosji w Naddniestrzu i w regionie, w: Konflikt niskiej intensywności*, s. 114, 127; A. Włodkowska, *Polityka Federacji*, s. 152-154, 180-184; R. Śmigiełski, *Federacja Rosyjska*; A. Eberhardt, *Nierozwiązane konflikty na obszarze posowieckim. Polityka Federacji Rosyjskiej, w: Dokąd zmierza świat?*, red. A. D. Rotfeld, Warszawa 2008, s. 198-199; I. Boțan, *Rapid. Teza, iż Rosja podtrzymuje istnienie Naddniestrza jako odrębnej jednostki geopolitycznej niezależnej od władz centralnych dla realizacji własnych interesów w regionie, bywa kwestionowana. Na przykład, zdaniem A. Tanasa, władz Federacji Rosyjskiej nie interesuje problem naddniestrzański, scedowały go na przedsiębiorców rosyjskich, mających poważne udziały w jego gospodarce. Z kolei V. Andriewski uważa, iż państwo to nie ma żadnego planu wobec lewobrzeżnej Mołdowy. Dalsze utrzymywanie nieokreślonego statusu tej jednostki należałoby w tym przypadku traktować jako najlepsze dla Rosji rozwiązanie. Zdaniem D. Trienina, Rosja ma ogólne wyobrażenie swych interesów względem Naddniestrza, ale nie ma strategii wobec tej jednostki i ogranicza się do taktycznego manewrowania. W związku z tym reżim naddniestrzański może wpływać w pożądanym dla siebie kierunku na politykę Federacji Rosyjskiej – D. Trenin użył nawet sformułowania, że „ogon macha psem”. Ponadto wsparcie Rosji dla lewobrzeżnej Mołdowy objaśnia również naciskiem lobby rosyjskiego, mającego na tym obszarze interesy, również o charakterze nielegalnym. Natomiast w opinii jednego z zachodnich dyplomatów w Republice Mołdowy, od II połowy lat 90. XX w. reżim naddniestrzański „kupuje” przychyłność polityków rosyjskich dzięki środkom finansowym pochodzącym z zagranicznej działalności ekonomicznej, do której Naddniestrze uzyskało prawo na mocy Memorandum Primakowa. Wywiad z A. Tanasem (dyrektorem generalnym mołdawskiej agencji informacyjnej INFOTAG), Kiszyniów, 14.08.2007. Wywiad z V. Andriewskim (dyrektorem mołdawskiego portalu informacyjno-analitycznego Ava.md i analitykiem kiszyniowskiego Centra politologii i izbiratielnych technologii), Kiszyniów, 21.08.2007. Wywiad z D. Trieninem (zastępcą dyrektora Moskowskiego Centra Karnegi w Moskwie), Moskwa, 07.11.2007. D. Trienin, *Opasnost' na Dniestrie*, „Transnistrian Digest” 2006, nr 18, s. 21-22. Wywiad z dyplomatą zachodnim (1) w Republice Mołdowy, Kiszyniów, 01.11.2006. Zob. też: ICG, *Moldova: Regional Tensions*, s. 17-19; M. W. Majorow, *Mirotworcy*, s. 56-63, 80-81.*

nierozwiązany konflikt między władzami centralnymi Republiki Mołdowy i separatystami, a także główna rola, choć z biegiem czasu zmniejszająca się, jaką Rosja odgrywa w procesie jego uregulowania. Wpływ ułatwiany jest dodatkowo dzięki temu, iż Federacja Rosyjska ma możliwość sprawowania w znacznym stopniu kontroli nad Naddniestrzem. Uzyskiwana jest ona dzięki: stacjonowaniu wojsk rosyjskich na jego obszarze, wysokiemu uzależnieniu gospodarczemu lewobrzeżnej Mołdowy od Rosji, przejęciu przez biznes rosyjski ważnych obiektów gospodarczych na terytorium nieuznanej republiki, posiadaniu przez jej władze i część mieszkańców obywatelstwa rosyjskiego, prorosyjskiemu nastawieniu elit i ludności secesjonistycznego terytorium, rozmiarom i wadze pomocy, jakiej Federacja Rosyjska udziela separatystom, a także dzięki urzędnikom wydelegowanym przez to państwo do pracy w Naddniestrzu. Stanowi więc ono w pewnym stopniu odpowiednik obwodu kaliningradzkiego, czy rosyjski niezatapialny lotniskowiec⁵¹.

W przypadku Mołdowy rosyjska obecność w Naddniestrzu, nierozwiązany konflikt między władzami mołdawskimi a separatystami naddniestrzańskimi oraz główna rola Rosji w procesie jego uregulowania, po pierwsze, służy w zamyśle tego państwa jako czynnik zniechęcający aktorów zachodnich od angażowania się na tym obszarze, włącznie z zamiarami jego przyłączenia – początkowo odnosiło się to do Rumunii, a następnie do struktur zachodnich. Każde pojawienie się podmiotów zewnętrznych w przestrzeni WNP odbierane jest przez władze rosyjskie jako strata, co więcej, ich podejście do Wspólnoty sprowadza się do gry o sumie zerowej, wygrana jednej strony oznacza automatyczną przegraną drugiej. Szczególnie dotyczy to NATO, postrzeganego przez Federację Rosyjską w kategoriach wroga na obszarze WNP. Przy tym niepokój Rosji wzmacnia przesunięcie w 2004 r. granic Sojuszu na linię rzeki Prut między Rumunią i Mołdową⁵². Po drugie, umożliwia Federacji Rosyjskiej wpływ na politykę wewnętrzną i zagraniczną Mołdowy – a więc jej kształtowanie w kierunku pożądanym, prorosyjskim przy przeciwdziałaniu orientacji prozachodniej, odnoszącej się do zacieśniania związków, podobnie jak wyżej, z Rumunią w początkowej fazie, a następnie z podmiotami zachodnimi. To polityka podobna do działań władz Związku Radzieckiego, które, by zapobiec wyjściu Mołdawskiej SRR z ZSRR, również wykorzystywały ruchy separatystyczne, oprócz naddniestrzańskiego także gagauski⁵³.

⁵¹ G. Pieriepielica, *Konflikt w Pridniestrrowie*, s. 43; O. Nantoi, *The issue of the conflict*, s. 227; N. Popescu, *'Outsourcing'*, s. 6-7; S. Nazarija, *Istorija mieżdunarodnych otnoszenij i wniesniej politiki wielikich dierzaw w nowiejszeje wriemia*, Kiszyniow 2007, s. 618.

⁵² S. Tołstow, *Pierspiektiwy*, s. 333; D. Lynch, *Russian Peacekeeping*, s. 110, 117, 213; D. Lynch, *Engaging Eurasia*, s. 81; A. Gil, *Naddniestrzańska Republika Mołdawska jako element przestrzeni politycznej Europy Środkowo-Wschodniej*, „Analizy Instytutu Europy Środkowo-Wschodniej w Lublinie” 2005, t. 10, s. 21; L. Gusiew, *Nacyonalnyje intieriesy Rossii*; S. Bieleń, *Tożsamość*, s. 233-234; S. Hensel, A. Popov, G. Stamate, *Moldova Strategic*, s. 9-10; *Jewropejcy pieriemaniwajut*.

⁵³ S. Tołstow, *Pierspiektiwy*, s. 327; K. Strachota, *Mołdawia*; J. Wróbel, „Wybory prezydenckie” w Naddniestrzu, „Komentarze OSW”, 13.12.2001, <http://www.osw.waw.pl/>, 04.04.2003; N. Chirtoaca,

Dla Rosji możliwość oddziaływania na Republikę Mołdowy ma o tyle ważne znaczenie, iż państwo to nie jest pewnym elementem w rosyjskim planie reintegracji przestrzeni poradzieckiej. Jeśli chodzi o lata 90. XX w., to z jednej strony po przegranej wojnie z Naddniestrzem Mołdowa porzuciła ideę przyłączenia się do Rumunii, w 1994 r. wstąpiła do WNP i ogłosiła się państwem trwale neutralnym, następnie zrezygnowała z surowych wymogów językowych, eliminujących osoby rosyjskojęzyczne ze sfery państwowej i w dużym stopniu gospodarczej, a kolejne władze mołdawskie były coraz bardziej prorosyjskie. Z drugiej jednak strony, akces Mołdowy do WNP był dość skomplikowanym procesem (stosowny dokument został podpisany przez prezydenta Mołdowy M. Snegura już w grudniu 1991 r.) i, co ważne, państwo to zdecydowanie odmówiło udziału we współpracy militarnej w ramach Wspólnoty, w tym przystąpienia do *Traktatu o bezpieczeństwie zbiorowym* z 1992 r. (tzw. *Traktat Taszkiencki*), stanowiącego podstawę do tworzenia sojuszu militarno-politycznego WNP na czele z Rosją. Ponadto podjęło współpracę ze strukturami zachodnimi, np. w 1994 r. z NATO w ramach programu *Partnerstwo dla Pokoju*, a w 1996 r. ogłosiło oficjalnie zamiar wstąpienia do Unii Europejskiej, następnie współtworzyło w 1997 r. GUAM – strukturę organizującą ruchy odśrodkowe na obszarze poradzieckim, niezmiennie domagało się również wycofania wojsk rosyjskich ze swego terytorium, początkowo oprócz kontyngentu pokojowego. Relacje mołdawsko-rosyjskie uległy zdecydowanemu ociepleniu, kiedy do władzy w Mołdowie doszła w 2001 r. Partia Komunistów Republiki Mołdowy, opowiadająca się za jak najbliższą współpracą z Federacją Rosyjską, nie wykluczając wstąpienia ich państwa do Związku Białorusi i Rosji czy legalizacji rosyjskiej obecności wojskowej nad Dniestrem. Co ważne, prezydent Mołdowy i jednocześnie lider partii komunistycznej V. Voronin zaakceptował pod koniec 2003 r. projekt uregulowania konfliktu naddniestrzańskiego – *Memorandum o podstawowych zasadach ustroju państwowego zjednoczonego państwa* (tzw. *Memorandum Kozaka*) – opracowany przez Rosję i korzystny z punktu widzenia jej interesów. Jednak nieoczekiwanie odrzucił ten plan w dniu jego planowanego podpisania pod presją Zachodu. Ze wschodniej na zachodnią zmienił się wtedy kierunek mołdawskiej polityki zagranicznej – zintensyfikowano stosunki z UE i NATO, czego wyrazem było wypracowanie *Planu Działań UE-Mołdowa* (wszedł w życie w 2005 r.) oraz *Indywidualnego Planu Działań Partnerstwa NATO-Mołdowa* (wszedł w życie w 2006 r.), czy zaktywizowano działalność w ramach GUAM i zastanawiano się nad wystąpieniem z WNP. Ta tendencja nie była stała – w drugiej połowie 2006 r. w polityce Mołdowy ponownie znacznemu wzmocnieniu uległ wektor rosyjski, choć władze tego państwa nadal uznają wstąpienie do UE za swój strategiczny cel⁵⁴.

Juridical, s. 43; S. Hensel, A. Popov, G. Stamate, *Moldova Strategic*, s. 7-8; M. Orzechowski, *Struktura*, s. 132.

⁵⁴ N. Kałasznikowa, *Pod gimn „Prosnis’ rumyn” probużdženija nie sostojalos’*, „Kommersant”, 02.03.1994, <http://www.kommersant.ru/>, 22.05.2008; I. Rodionowa, *Piotr Lucziński: Proszu szci-*

Wpływając na politykę wewnętrzną i zagraniczną Mołdowy, tak by odpowiadała ona zamysłom Rosji, państwo to posługuje się metodą „kija i marchewki”. Gdy władze mołdawskie uwzględniają interesy Federacji Rosyjskiej, to m.in. zmniejsza ona pomoc dla Naddniestrza, co obniża poziom zagrożenia dla bezpieczeństwa Mołdowy, wpływa stabilizująco na jej sytuację polityczną, gospodarczą oraz społeczną i czyni – jak mogłoby się wydawać – rozwiązanie konfliktu bardziej prawdopodobnym. Wsparcie nie jest jednak ograniczane do tego stopnia, by poważnie zagrozić egzystencji nieuznanej republiki, w związku z brakiem pełnego zaufania decydentów rosyjskich do władz mołdawskich. Natomiast zwiększenie pomocy dla Naddniestrza – niosące negatywne konsekwencje dla Mołdowy – następuje, gdy państwo to ignoruje interesy Rosji, wzmacniając kierunek zachodni w swej polityce kosztem rosyjskiego. Dodatkowe wsparcie przeciwdziała ponadto osłabieniu Naddniestrza, kiedy nasila się nacisk międzynarodowy na tę jednostkę.⁵⁵

Rosyjska obecność, głównie militarna, w Naddniestrzu, nierozwiązany konflikt terytorialny, a także wpływ na politykę Mołdowy pozwalają oddziaływać Rosji również na Ukrainę. Jest to państwo ważne dla Federacji Rosyjskiej ze względu na jego potencjał, jednak będące bardzo niepewnym punktem jej planu reintegracji przestrzeni poradzieckiej, czego wyraz stanowi oficjalnie deklarowane przez władze ukraińskie dążenie do wstąpienia do struktur zachodnich, w tym do Sojuszu Północnoatlantyckiego. To dla Rosji scenariusz zdecydowanie niepożądany, ponieważ, jak twierdzi S. Bieleń, „o ile poprzednie rozszerzenia NATO zmieniały układ sił w obszarze euroatlantyckim, o tyle włączenie Ukrainy zmieniłoby układ w skali globalnej – między NATO, w tym USA a Rosją, a nawet Chinami”⁵⁶. Terytorium naddniestrzańskie stanowi element obecności militarnej Federacji Rosyjskiej na południowej flance Ukrainy (linia Gruzja/Rosja–Krym–Naddniestrze), ponadto pełni funkcję zabezpieczenia dla rosyjskiej Floty Czarnomorskiej, stacjonującej na Krymie, a w związku z jej osła-

tat' mienia priezidentom, „Kommiersant”, 10.12.1996, <http://www.kommersant.ru/>, 22.05.2008; A. Safonow, *Wlijanije pridniestrowskogo konfliktu na wnieszniju politiku Rjespubliki Mołdowa*, w: *Politica externă*, s. 262-263; W. A. Kolosow, R. F. Turowski, *Chmurnoje utro: gieopoliticeskije pierspektiwy Rossii na porogie XXI wieka*, w: *Gieopoliticeskoje položenije Rossii: predstavlenija i riealnost'*, Moskwa 2000, s. 313-314; S. Gamowa, *Swatstwo partniora*, „Wriemnia Nowostiej”, 31.05.2001, <http://www.vremya.ru/>, 22.05.2008; J. Wróbel, *Kolejna odsłona*; M. Gribincea, *The Russian policy*, s. 285-286; M. Kuczynski, *Krwawiąca Europa. Konflikty zbrojne i punkty zapalne w latach 1990-2000. Tło historyczne i stan obecny*, Warszawa 2001, s. 80-84; D. Ionescu, *From SSMR to the Republic of Moldova ± pmr*, Chişinău 2002, s. 127; G. G. Tiszczenko, *Wojenno-politiceskij*, s. 475-478, 487-489; I. Topolski, *Siła militarna*, s. 145-147, 168-173; M. Vahl, M. Emerson, *Moldova and the Transnistrian Conflict*, w: *Europeanization and Conflict Resolution: Case Studies from the European Periphery*, red. B. Coppeters i in., Gent 2004, s. 149-185; S. Nazarija, *Istorija mieżdunarodnych*, s. 621; W. Crowther, *Moldova, Transnistria and the PCRM's Turn to the West*, „East European Quarterly” 2007, nr 3, s. 273-304; I. Wołnickij, *Otnoszenija Mołdowy s Rossiej, Ukrainoj i Rumyniej*, 07.08.2007, Institute for Development and Social Initiatives Viitorul, <http://www.viitorul.org/>, 05.06.2008.

⁵⁵ Ch. King, *The Moldovans*, s. 197-198, 204; D. Lynch, *Russian Peacekeeping*, s. 110, 118, 120-121, 125-126; J. Wróbel, „Wybory prezydenckie”; D. Ionescu, *From SSMR*, s. 158-159; D. Lynch, *Engaging Eurasia*, s. 80; ICG, *Moldova: Regional Tensions*, s. 4; N. Popescu, „Outsourcing”, s. 7; M. Orzechowski, *Struktura*, s. 125-133; A. Eberhardt, *Nierozwiązane konflikty*, s. 198. *Jewropiejcy pieriemaniwajut*.

⁵⁶ S. Bieleń, *Tożsamość*, s. 235.

bieniem i planowanym prawdopodobnym wycofaniem w 2017 r. jego znaczenie jako niezatapialnego lotniskowca jeszcze bardziej wzrasta⁵⁷.

Naddniestrze pozwala Rosji również na oddziaływanie militarne i gospodarcze, a co za tym idzie także polityczne, na Europę Południowo-Wschodnią i część regionu czarnomorskiego. Terytorium naddniestrzańskie, stanowiąc równinny obszar między odnogami Karpat na północy i Morzem Czarnym na południu (nie mając jednak do niego dostępu), pełni dla Federacji Rosyjskiej wraz z prawobrzeżną Mołdową funkcję bramy na Bałkany. Naddniestrze jest dla Rosji tym bardziej ważne, iż południowo-zachodnie granice WNP osiągnęły struktury zachodnie – NATO i UE – po wstąpieniu do nich Rumunii, odpowiednio w latach 2004 i 2007⁵⁸.

W kwestii militarnej Naddniestrze zabezpiecza południowo-zachodnią flankę WNP, pełniąc w pewnym stopniu rolę strefy buforowej między Sojuszem Północnoatlantyckim a Rosją, następnie daje jej możliwość kontroli przestrzeni powietrznej właśnie na kierunku bałkańskim i śródziemnomorskim, podobnie jak Białoruś na kierunku zachodnim, a także zamyka podkowę militarnej obecności Rosji w regionie czarnomorskim, zaczynając się w Gruzji i przebiegając przez Krym. Co istotne, podobnie jak wyżej, w związku z osłabieniem i możliwym wycofaniem wojsk rosyjskich z tego półwyspu, znaczenie terytorium naddniestrzańskie ulega zwiększeniu⁵⁹.

⁵⁷ O. Miedwiediew, *Moskwa i Kiszyniow rassmotrieli*; I. Buławinow, *Ni mira, ni wojny*; S. Bielen, *Ukraina a Rosja – niezależność i dominacja*, „Polityka Wschodnia”, 1998, nr 1, s. 7-30; S. Tołstow, *Pierspiektivy*, s. 327; Je. Klimow, *Mołdowa w kontekście geopolitycznych interesów Rosji w Jugosławii*; *Analizy Instytutu Europy Środkowo-Wschodniej w Lublinie*, 2007, t. 16, *passim*; S. Griniewickij, *Jużnyj klucz k jehropiejskim dwieriam*, „Zierkało Niedieli”, 24.02-02.03.2007, <http://www.zn.ua/>, 20.06.2008; *Jehropiejcy pieriemaniwajut*. Omawiając kwestię ukraińską, należy zauważyć, że pomoc Rosji dla Naddniestrza jest częściowo warunkowana również dążeniem władz rosyjskich do ograniczenia roli Ukrainy w lewobrzeżnej Mołdowie i tym samym zachowania ich dominującej pozycji na tym obszarze. Ukraina stanowi bowiem konkurencję dla Federacji Rosyjskiej, jeśli chodzi o wpływy w nieuznanej republice. O możliwościach jej oddziaływania na problem naddniestrzański decyduje przede wszystkim to, że, po pierwsze, sprawuje rolę pośrednika i gwaranta w procesie uregulowania konfliktu naddniestrzańskiego, po drugie, jest jedynym sąsiadem Naddniestrza – nie licząc wewnętrznej granicy z prawobrzeżną Mołdową – pełni więc funkcję jego okna na świat i, po trzecie, jest pożądanym przez władze naddniestrzańskie partnerem, szczególnie w okresie ochłodzenia ich relacji z Federacją Rosyjską. I. I. Kiessler, *Roł posrednikow i garantow pieriegowornogo processa na puti legitimacyi Pridniestrowja*, w: *Miedzunarodnoje prawo*, s. 251-252; M. Orzechowski, *Struktura*, s. 122-125; N. Krawczenko, *Ukraine s lubowju?*, „Ukraińska Prawda”, 24.06.2008, <http://www.pravda.com.ua/>, 10.07.2008; *Do Ukraine and Russia compete for the control on Transnistria?*, „Adept e-journal” 2008, nr 120, <http://www.adept.md/>, 10.07.2008.

⁵⁸ D. Lynch, *Russian Peacekeeping*, s. 110; G. G. Tiszczenko, *Wojenno-politiceskij*, s. 478; L. Gusew, *Nacyonalnyje*; S. Nazarija, *Istorija miezdunarodnych*, s. 616-619. Por.: V. Prohniitchi, *Integration of the Republic of Moldova into the European Union: geonomic actions and implications*, w: *The Republic of Moldova and the European integration*, red. A. Barbarosie, V. Gheorghiu, Chişinău 2002, s. 110-113.

⁵⁹ I. Buławinow, *Ni mira, ni wojny*; F. Gołembski, *Polityka bezpieczeństwa*, s. 22; D. Ionescu, *From SSMR*, s. 116, 152-153; G. G. Tiszczenko, *Wojenno-politiceskij*, s. 478-479; I. Topolski, *Sila militarna*,

Z ekonomicznego punktu widzenia przez Naddniestrze/Mołdowę prowadzą dogodne lądowe szlaki komunikacyjne z Europy Północno-Wschodniej do Południowo-Wschodniej – drogowe i kolejowe (przez Naddniestrze/Mołdowę przebiega na przykład IX paneuropejski korytarz transportowy z Helsinek przez Sankt Petersburg, Moskwę, Kijów, Kiszyniów, Bukareszt do Alexandroupolis nad Morzem Egejskim w Grecji, z odnogami Kłajpeda/Kaliningrad–Wilno–Mińsk i do Odessy), a także dla przesyłu gazu (przez Naddniestrze/Mołdowę Gazprom eksportuje rocznie, podobnie jak przez Białoruś, 22–25 mld m³ gazu na Bałkany i do Turcji, co stanowi ponad 15% całej rosyjskiej zagranicznej sprzedaży tego surowca) oraz energii (uwagę zwraca znajdująca się na terytorium Naddniestrza Mołdawska GRES o mocy 2520 MW – należąca od 2005 r. do rosyjskiej firmy Inter RAO JeES – która w lipcu 2007 r. po kilkunastu latach przerwy rozpoczęła eksport energii do Rumunii przez terytorium Mołdowy). Ważne jest też usytuowanie Naddniestrza/Mołdowy w pobliżu ujścia Dunaju, przy tym sama prawobrzeżna Mołdowa ma tylko niewielki, 570 m, dostęp do rzeki. Generalnie Naddniestrze wraz z Białorusią postrzegane są jako wyrwa w tzw. łuku bałtycko-czarnomorskim od strony zachodniej, zdaniem komentatorów rosyjskich, budowanym przez Zachód i mającym na celu wyparcie Rosji poza jego linię i odcięcie m.in. od ważnych dla niej szlaków transportowych⁶⁰.

2.3. Wzmocnienie i utrwalenie wpływów Federacji Rosyjskiej w regionie

Naddniestrze nie tylko pozwala Federacji Rosyjskiej na utrzymanie wpływów w regionie, ale potencjalnie umożliwia – dzięki powrotowi tej jednostki w skład Mołdowy, dokonaniem na odpowiednich warunkach – ich wzmocnienie i utrwalenie, przede wszystkim w scalonym państwie, a dzięki temu na Ukrainie i na kierunku bałkańskim oraz czarnomorskim⁶¹. Reintegracja miałaby odbyć się na zasadach,

s. 182; S. Nazarija, *Istorija miedzunarodnych*, s. 616-619; *Jewropiejcy pieriemaniwajut*.

⁶⁰ R. Szyłowa, *Rossijsko-moldawskie towrowo-ekonomiczeskie swiazi*, w: *Politica externă*, s. 283-292; W. A. Kołosow, R. F. Turowski, *Chmurnoje utro*, s. 333-334; J. Wróbel, *Struktura interesów*, s. 141; A. Łoskot-Strachota, *Rosyjski gaz dla Europy*, „Raport OSW”, 2006, s. 2-11, <http://www.osw.waw.pl/>, 05.06.2008; S. Bielen, *Tożsamość*, s. 241-242; N. I. Charitonowa, *Moldowa i Pridniestrowje w kontekście nowej globalnej eniergietyczeskiej polityki*, 18.02.2006, Informacyjno-analityczeskiy centr po izuczeniju obszczestwiennno-politiceskich processow na postsowietskom prostranstwie, <http://www.hist.msu.ru/>, 03.06.2008; S. Nazarija, *Istorija miedzunarodnych*, s. 616-619. Strona internetowa Mołdawskiej GRES: <http://www.moldgres.com/>.

⁶¹ Zob.: Je. Klimow, *Mołdowa*, s. 199-200; Ju. Czubczenko, *Rossija obmanuła nadzieży Pridniestrowja*, „Kommiersant”, 03.09.1999, <http://www.kommiersant.ru/>, 22.05.2008; tenże, *Primakow wnow’ stal mirotworcem*, „Kominiersant”, 20.06.2000, <http://www.kommiersant.ru/>, 22.05.2008; G. Pierieplica, *Konflikt w Pridniestrowje*, s. 43; M. Gribincea, *The Russian policy*, s. 245; O. Nantoi, *The issue of the conflict*, s. 227, 230, 232; J. Löwenhardt, *The OSCE, Moldova and Russiam Diplomacy in 2003*, „Journal of Communist Studies and Transition Politics” 2004, nr 4, s. 110, <http://www.clingendael.nl/>, 05.06.2008; E. Wyciszkieicz, *Ewolucja stanowiska Federacji Rosyjskiej wobec konfliktu w Naddniestrzu*, „Biuletyn PISM”, 2005, nr 19, <http://www.pism.pl/>, 05.04.2008; N. Popescu, *‘Outsourcing’*, s. 2-3; S. Hensel, A. Popov, G. Stamate, *Moldova Strategic*, s. 4; M. Orzechowski, *Struktura*,

po pierwsze, legalizujących i/lub umacniających rosyjską militarną, polityczną, gospodarczą i kulturową obecność przy ograniczeniu obecności innych podmiotów zewnętrznych w zjednoczonym państwie, po drugie, dających w nim Naddniestrzu, ale niewykluczone, że też prorosyjskiej Gagauzji, mającej od 1994 r. status terytorium autonomicznego w ramach Mołdowy, silny wpływ na władzę⁶².

Deklaracja poszanowania integralności terytorialnej Mołdowy przy zagwarantowaniu Naddniestrzu specjalnego statusu w ramach zjednoczonego państwa – z punktu widzenia Rosji wykluczającego raczej autonomię – została umieszczona już we wspomnianym rosyjsko-mołdawskim *Porozumieniu o zasadach pokojowego uregulowania konfliktu zbrojnego w regionie naddniestrzańskim Republiki Mołdowy* z 21 lipca 1992 r. Przy tym intensyfikacja wysiłków Federacji Rosyjskiej na rzecz zjednoczenia Naddniestrza i Mołdowy w formie odpowiadającej interesom rosyjskim dokonywała się na przełomie XX i XXI w. pod wpływem co najmniej sześciu czynników. Po pierwsze, faktu, iż władze mołdawskie jednak z biegiem czasu były coraz bardziej prorosyjskie, a więc bardziej skłonne uwzględnić postulaty rosyjskie. Po drugie, większego zaangażowania społeczności międzynarodowej w rozwiązanie problemu naddniestrzańskiego, jako wynik głównie procesu rozszerzenia NATO i UE na wschód, przybliżającego te organizacje bezpośrednio do strefy konfliktu. Bardziej aktywną i przede wszystkim konstruktywną postawę zaczęła też przejawiać Ukraina – na szczególną uwagę zasługuje rok 2005, kiedy państwo to zgłosiło własny plan uregulowania konfliktu (tzw. *plan Juszczenki*), a także wyraziło zgodę na utworzenie Granicznej Misji Wspomagającej Unii Europejskiej w Mołdowie i Ukrainie (EU BAM) oraz na wprowadzenie nowego reżimu odpraw celnych na naddniestrzańską część granicy mołdawsko-ukraińskiej. W konsekwencji działań tych podmiotów Rosja zaczęła tracić inicjatywę w procesie uregulowania sporu, a jego ewentualne rozwiązanie, osiągnięte dzięki staraniom państw i struktur zachodnich, mogłoby nie odpowiadać jej interesom. Po trzecie, wzrostu potencjału ekonomicznego Federacji Rosyjskiej oraz konsolidacji władzy na wewnętrznej scenie politycznej przez Kreml, zwiększających chęć i możliwości kształtowania porządku międzynarodowego. Po czwarte, faktu, iż utrzymywanie Naddniestrza jest dość kosztowne dla Rosji, a jej pomoc dla nieuznanej republiki dodatkowo w znaczącym stopniu jest defraudowana przez reżim naddniestrzański⁶³.

s. 114-116, 132; W. Konończuk, W. Rodkiewicz (współpraca), *Nowy rosyjski plan uregulowania problemu Naddniestrza*, „Tydzień na Wschodzie – biuletyn analityczny OSW”, 25.04.2007, <http://www.osw.waw.pl/>, 28.04.2007; A. Eberhardt, *Nierozwiązane konflikty*, s. 200.

⁶² Ju. Czubczenko, *Primakow wnow*; D. Ionescu, *From SSMR*, s. 52, 127; N. Chirtoaca, *Juridical*, s. 59; O. Nantoi, *The issue of the conflict*, s. 230; W. Militariow, *Nacyonalnyje interiesy Rossii*; E. Wyciszkiwicz, *Ewolucja*; N. Popescu, *'Outsourcing'*, s. 5; S. Hensel, A. Popov, G. Stamate, *Moldova Strategic*, s. 4.

⁶³ Ch. King, *The Moldovans*, s. 204-205; D. Lynch, *Russian Peacekeeping*, s. 109; K. Strachota, *Mołdawia*; D. Ionescu, *From SSMR*, s. 52, 76-79, 157-158; W. Ja. Grosul, T. S. Guzienkowa, *Pridniestrowje*, s. 381-382, 402-403; J. Löwenhardt, *The OSCE*, s. 104-109; N. Popescu, *'Outsourcing'*, s. 3-4; M. Orzechowski, *Struktura*, s. 132; W. Sołowjew, *Ruka Moskwy dawat' ustala*, „Kommier-

Intensyfikacja działań Rosji na rzecz uregulowania konfliktu naddniestrzańskie-go skutkowała przyjęciem 8 maja 1997 r. – po kilkunastu miesiącach negocjacji – *Memorandum Primakowa*. Dokument zakładał, że Mołdowa i Naddniestrze powinny układać swe relacje w ramach „wspólnego państwa” (ros. *obszczeje gosudarstwo*, ang. *common state*) w granicach Mołdawskiej SRR ze stycznia 1990 r. Władze naddniestrzańskie zinterpretowały to jako zapowiedź utworzenia konfederacji, a więc związku dwóch państw. Stwierdzono także, iż Naddniestrze powinno brać udział w prowadzeniu polityki zagranicznej Republiki Mołdowy w sprawach dotyczących jego interesów oraz że trójstronna rosyjsko-mołdawsko-naddniestrzańska misja pokojowa powinna być kontynuowana. Następnie w czerwcu 2000 r. na polecenie prezydenta FR W. Putina powołano komisję, która zaproponowała utworzenie federacji z silną pozycją Naddniestrza – w tym z jego jeszcze szerszym udziałem w polityce zagranicznej zjednoczonej Mołdowy – i ze wzmocnioną rosyjską obecnością wojskową. Na uwagę zasługuje jednak przede wszystkim *Memorandum o podstawowych zasadach ustroju państwowego zjednoczonego państwa* z listopada 2003 r. – wypracowane w tajemnicy, poza pięciostroнным formatem negocjacji i parafowane przez lidera Naddniestrza I. Smirnowa oraz prezydenta Mołdowy V. Voronina, odrzucone jednak przez tego ostatniego w dniu planowanego podpisania⁶⁴.

Projekt zakładał utworzenie Federacyjnej Republiki Mołdowy, składającej się z trzech części – terytorium federalnego i dwóch podmiotów federacji – Naddniestrzańskiej Republiki Mołdawskiej i Terytorium Autonomicznego Gagauzja. Kompetencje podzielone byłyby na: przynależne władzom federalnym, a więc dotyczące całego państwa (np. polityka monetarna i zagraniczna, transport, kwestie obywatelstwa), podmiotom federacji, odpowiadającym kompetencjom władz federalnych na terytorium federalnym, oraz wspólne.

Naddniestrze i Gagauzja same formowałyby własne organy władzy ustawodawczej, wykonawczej i sądowniczej. Jeśli natomiast chodzi o struktury federalne, to jedna z dwóch izb parlamentu – Izba Reprezentantów (71 mandatów), a także prezydent wybierani byłiby w wyborach powszechnych na terytorium całego państwa. Przy tym do 2020 r. w przypadku Izby jej skład byłby wyłaniany w trzech okręgach odpowiadającym częściom składowym federacji. Pierwszą połowę składu Senatu – następnej izby organu ustawodawczego Federacyjnej Republiki Mołdowy – wybierałaby Izba Reprezentantów (13 senatorów), a drugą – ciała ustawodawcze

sant”, 06.04.2007, <http://www.kommersant.ru/>, 12.04.2008. Zob. też: A. Eberhardt, *Nierozwiązane konflikty*, s. 199.

⁶⁴ *Memorandum On the Bases for Normalization; Miemorandum ob osnovnykh principakh gosudarstwiennogo ustrojstwa objediniennogo gosudarstva*, <http://www.regnum.ru/>, 10.04.2007; Olwija Press, *Stanowlenije i razwitije*; tamże, *Pridniestrowje w 1997-2006 gg*, <http://www.olwia.idknet.com/>, 16.04.2008; J. Löwenhardt, *The OSCE*, s. 103-112; D. Ionescu, *From SSMR*, s. 185; ICG, *Moldova*, s. 8; tamże, *Moldova: Regional Tensions*, s. 6, 22-27; M. Vahl, M. Emerson, *Moldova*, s. 167, 170-174; A. Williams, *States, Borders and the Idea of the 'Common State': The Case of Moldova, 1992-2002*, „International Relations”, 2004, nr 3, s. 245-359; ABCNY, *Thawing a Frozen Conflict*, s. 19.

Naddniestrza (9) i Gagauzji (4), których udział w ludności całego państwa wynosił, według danych z 2004 r., jedynie odpowiednio 14,1% i 3,95%. Przy tym mandat senatora przez pierwsze dwie kadencje został określony jako imperatywny. Senat zatwierdzałby przewodniczącego i skład rządu federalnego na wniosek prezydenta federalnego. Dwóch z zastępców szefa rządu byłoby mianowanych po uzgodnieniu z podmiotami federacji.

Ustawy federalne byłyby przyjmowane przez Izbę Reprezentantów zwykłą większością głosów ogólnej liczby reprezentantów, zatwierdzone przez Senat na takich samych zasadach, a następnie promulgowane przez prezydenta federalnego. Wyjątek stanowiłyby do 2015 r. ustawy, których wypracowanie zakłada konstytucja – do ich zatwierdzenia byłaby wymagana większość 3/4 głosów ogólnej liczby senatorów, w przeciwnym przypadku akty te byłyby uważane za odrzucone. Natomiast pozostałe, niezatwierdzone przez Senat, oraz wszystkie zawetowane przez prezydenta mogłyby być ponownie przyjęte przez Izbę Reprezentantów większością 2/3 głosów ogólnej liczby reprezentantów.

Memorandum ogłaszało Federacyjną Republikę Mołdowy państwem neutralnym i zdemilitaryzowanym. Nadawało językowi rosyjskiemu status oficjalnego na całym terytorium federacji, stworzyło również możliwość utrzymania jako języków obowiązujących ukraińskiego w Naddniestrzu i gagauskiego w Gagauzji. Ponadto przewidywało legalizację prywatyzacji przeprowadzonej przez władze naddniestrzańskie, w której, jak wspomniano, udział brali głównie inwestorzy rosyjscy. *Memorandum* przyznawało podmiotom federacji prawo do opuszczenia zjednoczonego państwa na podstawie decyzji ich ludności wyrażonej w drodze referendum, ale wyłącznie w przypadku podjęcia postanowienia o jego przyłączeniu do innego państwa i/lub w związku z całkowitą utratą suwerenności.

Do wprowadzenia zmiany w konstytucji federacji, w której znalazłyby się przytoczone regulacje, byłaby wymagana większość 2/3 głosów ogólnej liczby członków Izby Reprezentantów, a następnie większość 4/5 głosów ogólnej liczby senatorów. Propozycje zmian w przypadku ich niezatwierdzenia przez Senat byłyby uważane za odrzucone. Federalny Sąd Konstytucyjny miałby zaś składać się z 11 sędziów – 6 wybranych przez Izbę Reprezentantów oraz 5 przez organy ustawodawcze Naddniestrza (4) i Gagauzji (1) – zatwierdzonych przez Senat. Założono przy tym, że do 2015 r. sąd przyjmowałby swe decyzje większością 9 głosów.

Za gwaranta warunków reintegracji, bezpieczeństwa i integralności terytorialnej zjednoczonej Mołdowy uznano Federację Rosyjską. W celu realizacji tych zobowiązań *Memorandum* zakładało rozmieszczenie na terytorium Federacyjnej Republiki Mołdowy rosyjskich sił pokojowych – maksymalnie do 2020 r., przy tym warunek ten prawdopodobnie został dopisany już po parafowaniu planu przez V. Voronina i bez jego zgody. Dopiero wtedy w charakterze gwarantów mogłyby wystąpić inne podmioty – UE, OBWE i Ukraina na warunkach zaakceptowanych przez federację i Rosję.

Kolejne rosyjskie plany zjednoczeniowe – przynajmniej tak określane przez ośrodki analityczne oraz media rosyjskie i mołdawskie, nieogłaszane bowiem oficjalnie przez Rosję, a zrekonstruowane w dużej mierze na podstawie oficjalnych wypowiedzi przedstawicieli władz Mołdowy i przecieków do mediów – spełniają dwa wymienione rosyjskie warunki reintegracyjne i w znacznym stopniu zawierają podobne założenia do tych z *Memorandum Kozaka*. Z dodatkowych konkretnych rozwiązań pojawiły się przede wszystkim: zapewnienie rosyjskiemu kapitałowi najbardziej uprzywilejowanego statusu w zjednoczonym państwie, przyjęcie międzynarodowego dokumentu prawnego, w którym Federacja Rosyjska, USA i UE gwarantowałyby neutralny status Mołdowy czy wystąpienie tego państwa z GUAM. Kwestia Terytorium Autonomicznego Gagauzja nie jest co prawda poruszana, jednak głowa tego regionu (*baszkan*) M. Formuzal oświadczył, że jeśli Naddniestrze uzyska w ramach zjednoczonej Mołdowy wyższy status niż ma teraz Gagauzja, to jednostka ta będzie domagać się od władz centralnych takich samych preferencji politycznych⁶⁵. Jak enigmatycznie stwierdził w lutym 2008 r. W. Niestieruszkin – przedstawiciel Rosji w negocjacjach dotyczących uregulowania konfliktu naddniestrzańskiego – dla tego państwa idealnym wariantem byłoby utworzenie z Mołdowy i Naddniestrza „funkcjonalnego i przyjaźnie nastawionego do [Federacji Rosyjskiej] twor”⁶⁶.

W przypadku innych planów uregulowania konfliktu naddniestrzańskiego, zaproponowanych na przestrzeni kilkunastu lat przez pozostałych uczestników negocjacji, Federacja Rosyjska zwykle je popierała. Warunkowane to było albo tym, iż w istotnym stopniu odpowiadały jej interesom i po odpowiedniej modyfikacji mogły w pełni spełnić warunki rosyjskie, albo tym, że Rosja nie chciała stwarzać wrażenia, iż jest przeciwna rozwiązaniu problemu Naddniestrza – przy tym tego rodzaju projekty i tak były odrzucane przez władze naddniestrzańskie.

Federacja Rosyjska, aby skłonić Mołdowę do zaakceptowania przedstawionych warunków reintegracji, daje do zrozumienia, iż pełne uwzględnienie przez to państwo interesów rosyjskich, m.in. w sprawie Naddniestrza, doprowadziłoby do ostatecznego uregulowania konfliktu. Nie można wykluczyć, że rozwiązanie problemu naddniestrzańskiego nastąpiłoby już w pierwszej połowie lat 90. XX w., gdyby Republika Mołdowy sprawnie przystąpiła do WNP, a przede wszystkim do traktatu taszkienckiego, i zalegalizowałaby militarną obecność Rosji nad Dniestrem. W przypadku Naddniestrza, którego interesy nie są zbieżne z rosyjskimi – jednostka ta dąży

⁶⁵ W. Ja. Grosul, T. S. Guzienkowa, *Pridniestrowje*, s. 417; S. Hensel, A. Popov, G. Stamate, *Moldova Strategic*, s. 9; W. Konofczuk, W. Rodkiewicz (współpraca), *Nowy rosyjski plan*; S. Gamowa, S. Kulikow, *Mieniam rossijskich sołdat na wino*, „Niezawisimaja Gazieta”, 30.05.2007, <http://www.ng.ru/>, 30.05.2007; W. Sołowjew, *Sojuznik nieruszymyj*, „Kommersant”, 22.01.2008, <http://www.kommersant.ru/>, 14.04.2008; *My widim Moldowu*; W. Rodkiewicz, *Zamrożony konflikt w Naddniestrzu*, s. 1-5; A. Ostrowskij, *Wsie najbolje; Gagauzija namieriena dobiwaťsia statusa nie niže Pridniestrowja*, wywiad z M. Formuzalem (*baszkanem* Terytorium Autonomicznego Gagauzja), 14.07.2008, *Nowyj Region 2*, <http://www.nr2.ru/>, 14.07.2008.

⁶⁶ W. Sołowjew, *Igoria Smirnowa podtalkingajut nawstrieču Władimiru Woroninu*, „Kommersant”, 21.02.2007, <http://www.kommersant.ru/>, 14.04.2008.

bowiem do utrzymania *status quo* – do rozmów w sprawie reintegracji państwa oraz zwiększenia woli kompromisu, a w konsekwencji do osiągnięcia ostatecznego porozumienia mają go skłonić naciski polityczne Rosji, połączone z ograniczeniem okazywanej przez nią pomocy – głównie politycznej i ekonomicznej. Federacja Rosyjska podejmuje takie działania, kiedy wolę współpracy wykazuje Mołdowa⁶⁷.

⁶⁷ Zob.: O. Miedwiediew, *Mircza Sniegur*; A. Czubczenko, *Rossija obmanuła*; A. Safonow, *Wlijanije*, s. 263-264; D. Lynch, *Russian Peacekeeping*, s. 110, 118, 120-121; K. Strachota, *Mołdawia*; D. Ionescu, *From SSMR*, s. 50, 52, 127; J. Wróbel, *Naddniestrze*, w: *Konflikty zbrojne na obszarze postradzieckim. Stan obecny, perspektywy uregulowania, konsekwencje*, „Prace OSW”, 2003, z. 9, s. 17, <http://www.osw.waw.pl/>, 10.09.2006; W. Ja. Grosul, T. S. Guzienkowa, *Pridniestrowje*, s. 404-413; ICG, *Moldova: Regional Tensions*, s. 4; O. Nantoi, *The issue of the conflict*, s. 226-227; W. Sołowjew, *Moskwu nie poniali*; M. Orzechowski, *Struktura*, s. 125-127; N. Popescu, ‘Outsourcing’, s. 2-3; N. Filczenko, *Rossija raskatylwajet GUAM*, „Kommiersant”, 11.10.2006, <http://www.kommersant.ru/>, 14.04.2008; W. Popow, N. Filczenko, *Rossija mirit Mołdawiju i Pridniestrowje*, „Kommiersant”, 12.10.2006, <http://www.kommersant.ru/>, 14.04.2008; W. Sołowjew, *Igoria Smirnowa podtałkiwajut; tenże, Ruka Moskwy*; W. Konończuk, W. Rodkiewicz (współpraca), *Nowy rosyjski plan*; W. Sołowjew, *Nieprijemnyje dni*; S. Nazarija, *Istorija mieżdunarodnych*, s. 617; W. Sołowjew, *Sojuznik*; tenże, *Rossija bjoł na podrażanije*, „Kommiersant”, 08.04.2008, <http://www.kommersant.ru/>, 14.04.2008; A. Eberhardt, *Nierozwiązane konflikty*, s. 198; N. Ostrowskij, *Rossija; Jewropiejcy pieriemaniwajut*. Należy zaznaczyć, iż przedstawiona teza mówiąca o tym, że Federacja Rosyjska rzeczywiście dąży do zjednoczenia lewo- i prawobrzeżnej Mołdowy – na warunkach, które wzmocniłyby i utrwalały wpływy rosyjskie przede wszystkim w scalonym państwie, a dzięki temu na Ukrainie i na kierunku bałkańskim oraz czarnomorskim, jest dość rzadko lub niezbyt stanowczo stawiana i pojawiła się właściwie dopiero wraz z *Memorandum Kozaka*. Przeważa opinia, iż Rosja, jeśli w ogóle ma określony plan wobec Naddniestrza, dąży wyłącznie do utrzymania jego obecnego nieokreślonego statusu, a jej inicjatywy na rzecz rozwiązania konfliktu są traktowane – szczególnie w okresie przed wspomnianym *Memorandum* – jako działania mające na celu zamrożenie procesu uregulowania problemu naddniestrzańskiego. Podobnie jest oceniany utworzony na mocy *Memorandum Prima-kowa* format negocjacji zjednoczeniowych. Zob. np.: I. Rotar, *Moldova*; J. Bernstein, S. Foye, V. Socor, *Moldova’s*; O. Nantoi, *The issue of the conflict*, s. 229.

3. Scenariusze działań Federacji Rosyjskiej wobec Naddniestrza

3.1. Scenariusz zmian

Scenariusz zmian zakłada, iż Federacja Rosyjska zaprzestanie okazywać Naddniestrzu wsparcie jako element przyjęcia przez to państwo bardziej konstruktywnej postawy, jeśli chodzi o uregulowanie konfliktu naddniestrzańskiego. Oznacza to, iż Rosja zrezygnowałaby ze swych warunków zjednoczeniowych i poparła te akceptowalne przez Republikę Mołdowę i Zachód, czyniące ze scalonego państwa funkcjonalną jednostkę. Wycofanie pomocy dla Naddniestrza zagroziłoby jego egzystencji i czyniłoby zdecydowanie bardziej skłonny do kompromisu, co połączone z naciskiem oraz wypracowaniem przez Rosję i podmioty zachodnie wspólnego planu reintegracji doprowadziłoby zapewne do ostatecznego rozwiązania konfliktu. Federacja Rosyjska mogłaby zdecydować się na realizację tego scenariusza, ponieważ pozwalałby jej on w istotnym stopniu na utrzymanie wpływów czy nawet ich wzmocnienie i utrwalenie w Mołdowie, a dzięki temu na Ukrainie i na kierunku bałkańskim oraz czarnomorskim, niósłby także pozytywne konsekwencje dla wizerunku i pozycji Rosji w regionie, na obszarze WNP i szerzej na arenie międzynarodowej. Do zmiany stanowiska władz rosyjskich mogłyby się też przyczynić podmioty zachodnie.

W opinii ekspertów, dla Federacji Rosyjskiej korzystna byłaby reintegracja Mołdowy na zasadach federacji, na co zgadzają się obecnie jej władze centralne. Tak przynajmniej ogłosił deputowany rosyjski A. Ostrowski po spotkaniu z V. Voroninem. Wątpliwości wynikają stąd, iż mocy prawnej nie straciła ustawa mołdawska z 22 lipca 2005 r., zakładająca przyznanie Naddniestrzu jedynie autonomii w ramach unitarnego państwa, natomiast najnowsza mołdawska propozycja pakietowa z końca czerwca 2008 r. określa status tej jednostki między autonomią a podmiotem federacji. Zakłada przyznanie jej statusu republiki w składzie Mołdowy z własną konstytucją, 1/5 miejsc w 101-osobowym parlamencie Republiki Mołdowy, zobowiązaniem do dbania o interesy Naddniestrza, następnie prawa do inicjatywy ustawodawczej oraz do wystąpienia ze składu zjednoczonego państwa w razie utracenia przez nią statusu podmiotu prawa międzynarodowego⁶⁸. Zdaniem ekspertów, przyznanie le-

⁶⁸ A. Ostrowskij, *Wsie najboleje*; D. Matwiejew, *Mołdawija przedlagajet Pridniestrowju status rjespubliki*, 30.06.2008, Nowyj Riegiun 2, <http://www.nr2.ru/>, 02.07.2008; Kiszyniów potwierdza ist-

wobrzeżnej Mołdowie statusu podmiotu federacji pociągnęłoby za sobą wzmocnienie statusu języka rosyjskiego, pozycji ludności rosyjskojęzycznej i szerszej tendencji prorosyjskich w społeczeństwie zjednoczonego państwa oraz zapewniłoby sukces stronnikom „mołdawskiej”, a nie „rumuńskiej” tożsamości narodowej Mołdawian. Federalizacja w dużym stopniu gwarantowałaby zachowanie neutralnego statusu Mołdowy, mogłaby też znacznie utrudnić proces jej integracji europejskiej. Wszystko to odpowiada interesom Rosji⁶⁹.

W opinii D. Trienina – eksperta Moskowskiego Centra Karnegi – bezkompromisowość w polityce nie oznacza wcale efektywności, Rosja powinna więc zrezygnować z koncepcji federacji, a właściwie konfederacji, której utworzenie zakładało *Memorandum Kozaka*. Korzystny dla tego państwa miałyby być już sam fakt reintegracji, tym bardziej, że Republika Mołdowy wyraża gotowość uwzględnienia w swej polityce interesów rosyjskich. Jego zdaniem, w interesie Rosji leży przyjaźnie nastawione, zjednoczone państwo, w którym dobrze czują się Rosjanie, stanowiący znaczny odsetek jego mieszkańców, a także w którym mocną pozycję mają język i kultura rosyjska. To właśnie w tym, a nie w środkach nacisku ma być zawarta realna siła polityki zagranicznej Federacji Rosyjskiej. W opinii D. Trienina, ważne jest to, iż władze mołdawskie – zdając sobie sprawę z tego, że proces integracji europejskiej będzie dla ich państwa bardzo długi – są zainteresowane zachowaniem bliskich więzi z Rosją, głównie ekonomicznych i społecznych. Ponadto rzeczywiście nie zamierzają połączyć się z Rumunią, wyrażają gotowość zalegalizowania własności rosyjskiej w Naddniestrzu, zagwarantowania neutralności Mołdowy, zapewnienia statusu języka rosyjskiego jako języka porozumiewania się między narodowościami i niedyskryminowania osób związanych z Federacją Rosyjską⁷⁰.

Dwa powyższe rozwiązania wykluczają legalizację militarnej obecności Rosji nad Dniestrem – chociaż należy zaznaczyć, że propozycja mołdawska z czerwca 2008 r. nie porusza problemu wojsk rosyjskich stacjonujących w regionie naddniestrzańskim i kwestii ich bezwarunkowego wycofania, nie przewiduje też silnego wpływu Naddniestrza na władzę w zjednoczonym państwie. Te niedostatki mogłyby być jednak zniwelowane dzięki mocnej pozycji gospodarczej Federacji Rosyjskiej zarówno w lewo-, jak i w prawobrzeżnej Mołdowie – przy tym władze centralne wyrażają zgodę, czy nawet zabiegają o jej dalsze umocnienie – dającej możliwość kształtowania polityki scalonego państwa. Czynnikiem ekonomiczny staje się zresztą coraz ważniejszy w polityce zagranicznej Rosji i zastępuje militarny⁷¹. Dodatkowo, zdaniem D. Trienina, państwo to nie powinno dążyć do zachowania swej wojskowej

nienie pakietu regulującego konflikt naddniestrzański, „Tydzień na Wschodzie – biuletyn analityczny OSW”, 09.07.2008, <http://www.osw.waw.pl/>, 14.07.2008.

⁶⁹ G. Pieriepielica, *Konflikt w Pridniestrowje*, s. 59; V. Nedelciuc, *Anno Domini 2007 in the Republic of Moldova: Independence, Federalization or Union?*, 25.04.2003, Moldova azi, <http://www.azi.md/>, 06.07.2008; ICG, *Moldova*, s. 13-24; W. Rodkiewicz, *Zamrożony konflikt w Naddniestrzu*, s. 4.

⁷⁰ D. Trienin, *Opasnost'*, s. 21.

⁷¹ Zob.: M. Orzechowski, *Struktura*, s. 132; A. Tołkaczowa, *Jewropiejskij wybor*, s. 61.

obecności nad Dniestrem, gdyż w rzeczywistości jest ona już dawno fikcją, ponadto demilitaryzacja Naddniestrza stanowi konieczność, jeśli Federacja Rosyjska chce, by Republika Mołdowy była neutralnym państwem⁷².

Zjednoczenie dokonane przy aktywnym współudziale Rosji przeciwdziałałoby pogorszeniu czy też polepszało jej wizerunek i pozycję w regionie, na obszarze WNP i szerzej na arenie międzynarodowej. W opinii D. Trienina, bezkompromisowe działania tego państwa wobec Mołdowy wyglądają nie tyle strasznie, ile śmiesznie, a tłumaczenie niemożności wywozu uzbrojenia z Naddniestrza oporem zależnych od niej władz naddniestrzańskich określił jako niepoważne. Jego zdaniem, Rosja powinna prowadzić politykę dialogu, kompromisu oraz współpracy, przyczynić się do demokratyzacji Naddniestrza, zaprzestając popierania manipulującego nią jego przestępczego reżimu i popierając nowe siły (bardziej zresztą nastawione na kompromis z władzami centralnymi), a także do dekryminalizacji oraz legalizacji gospodarki naddniestrzańskiej i tym samym stać się ważnym konstruktywnym graczem⁷³.

S. Nazaria – politolog mołdawski – uważa, iż Rosji nieporównywalnie lepiej byłoby mieć do czynienia z legalnym rządem Mołdowy, niż z nieuznanym kryminalnym reżimem I. Smirnowa – ze względu na czynniki zewnętrzne i wewnętrzne. W pierwszym przypadku sytuacja taka miałaby doprowadzić do zmniejszenia krytyki i nacisku Zachodu czy nawet państw WNP na Rosję i zapobiec dalszemu pogarszaniu jej wizerunku. Dodatkowo bezkompromisowa polityka zagraniczna tego państwa, polegająca m.in. na wspieraniu separatyzmów, ma być ciosem wymierzonym przede wszystkim w przyjaciół Federacji Rosyjskiej w byłych republikach radzieckich – w tym w zamieszkujących je Rosjan – osłabiającym ich pozycję na wewnętrznej scenie politycznej, a także ma wzmacniać nastroje antyrosyjskie na obszarze poradzieckim i wzmacniać przeciwników Rosji. W drugim przypadku zakładana sytuacja byłaby korzystna dlatego, że Federacja Rosyjska sama boryka się z tendencjami odśrodkowymi na swym obszarze, a osłabić te ruchy mogłoby powstrzymanie się od wspierania separatyzmu poza jej granicami⁷⁴.

Zjednoczenie mogłoby zostać również wykorzystane przez Rosję do zademonstrowania na arenie międzynarodowej jej woli i skuteczności rozwiązywania konfliktów na obszarze poradzieckim przy zachowaniu zasady integralności terytorialnej państw. Kontrastowałoby to z metodami użytymi przez część świata zachodniego, która – wbrew stanowisku Federacji Rosyjskiej – poparła na początku 2008 r. ostateczne oddzielenie się Kosowa od Serbii. Takich argumentów używa prezydent Mołdowy V. Voronin, przekonany, że prezydent Rosji D. Miedwiediew, przyczyniając się do uregulowania problemu naddniestrzańskiego, „okryje się sławą twórcy

⁷² D. Trienin, *Opasnost'*, s. 21.

⁷³ D. Trienin, *Opasnost'*, s. 21-22. Zob. też: A. Zadochin, głos w dyskusji *Nacyonalnyje intieresy Rossii*; M. Orzechowski, *Struktura*, s. 132.

⁷⁴ S. Nazarija, *Istorija mieżdunarodnych*, s. 617, 624.

pokoju” i pokaże „antykosowski” przykład rozwiązywania konfliktów⁷⁵. Dodatkowo zjednoczenie Mołdowy przy wydatnej pomocy Rosji stanowiłoby wskazówkę dla innych państw obszaru WNP, nieuwzględniających w pełni interesów rosyjskich, jakie działania powinny podjąć – na przykład zrezygnować ze wstąpienia do NATO czy z wspierania ruchów dezintegrujących obszar poradziecki – by doprowadzić do normalizacji stosunków z Federacją Rosyjską i uzyskać jej przychylną w uregulowaniu ich problemów, dotyczących m.in. separatyzmu⁷⁶.

Na zmianę polityki Rosji wobec Naddniestrza na bardziej konstruktywną wpłynąć mogłyby też podmioty zachodnie – przede wszystkim UE – za pomocą środków o charakterze negatywnym lub pozytywnym. W pierwszym przypadku, zdaniem S. Hensela z Economist Intelligence Unit oraz A. Popova i G. Stamate z Foreign Policy Association of Moldova, celowe byłoby podjęcie przez Zachód próby uświadomienia Federacji Rosyjskiej, że jej bezkompromisowa polityka na obszarze poradzieckim może zaszkodzić ważniejszym interesom rosyjskim w stosunkach z Zachodem. Mogłoby to doprowadzić do rewizji jej polityki, co byłoby korzystne z punktu widzenia uregulowania problemu naddniestrzańskiego, nawet, w opinii ekspertów, gdyby UE i USA udało się doprowadzić tylko do niewielkiej korekty w działaniach Rosji⁷⁷. W drugim przypadku, zdaniem jednego z dyplomatów zachodnich w Republice Mołdowy, Unia Europejska mogłaby sformułować nową spójną propozycję dotyczącą rozwiązania konfliktu naddniestrzańskiego. Do jego zaakceptowania Federację Rosyjską mogłoby skłonić zaoferowanie jej przez UE korzyści gospodarczych, dotyczących np. szerszego dostępu do rynku unijnego dla kapitału rosyjskiego⁷⁸.

3.2. Scenariusz kontynuacji

Scenariusz kontynuacji zakłada, że Federacja Rosyjska nadal będzie okazywała wsparcie Naddniestrzu – stanowiące główną podporę jego egzystencji – dążąc do zjednoczenia Mołdowy na własnych warunkach, umacniających i utrwalających jej wpływy przede wszystkim w scalonym państwie, a dzięki temu na Ukrainie i na kierunku bałkańskim oraz czarnomorskim. D. Trienin na postawione sobie pytanie czy możliwe jest przejście od polityki prowadzonej z pozycji siły do dialogu, kompromisu i współpracy, w tym z Zachodem i Ukrainą, odpowiedział, iż obecny styl polityki zagranicznej Rosji skłania raczej do pesymistycznej oceny. Jego zdaniem,

⁷⁵ W. Konończuk, W. Rodkiewicz (współpraca), *Nowy rosyjski plan*; W. Rodkiewicz, *Zamrożony konflikt w Naddniestrzu*, s. 3; S. Wulpie, *Dmitrij Miedwiediew może połączyć ławry mirotworca w Pridniestrzowie*, 27.06.2008, Nowyj Riegion 2, <http://www.nr2.ru/>, 06.07.2008.

⁷⁶ N. Filczenko, *Priwlekajuszczij maniewr*, „Kommiersant”, 21.06.2008, <http://www.kommersant.ru/>, 06.07.2008.

⁷⁷ S. Hensel, A. Popov, G. Stamate, *Moldova Strategic*, s. 32, 38.

⁷⁸ Wywiad z dyplomatą zachodnim (2) w Republice Mołdowy, Kiszyniów, 02.08.2007.

państwo to postawiło bowiem na „grubiaństwo, impertynencję, pogroźki, pychę oraz lekceważenie ogólnie przyjętych norm i własnych zobowiązań”⁷⁹. Autor pisał to, co prawda, w maju 2006 r., czyli w okresie bardzo napiętych stosunków Federacji Rosyjskiej z Mołdową, jednak diagnoza ta zachowała dużo ze swej aktualności. Przy tym zmiana na stanowisku prezydenta Rosji nie pociągnie raczej za sobą istotnych zmian w obecnej „twardej” i asertywnej polityce zagranicznej tego państwa⁸⁰.

Dalsze wsparcie dla Naddniestrza, po pierwsze, jest warunkowane tym, iż ewentualne zjednoczenie – dokonane na warunkach ze scenariusza zmian – stanowi jednak dla Federacji Rosyjskiej zbyt małe zabezpieczenie w kwestii utrzymania czy umocnienia i utrwalenia wpływów rosyjskich w scalonym państwie i szerszej regionie. Mołdowa wydaje się dla decydentów rosyjskich mało przewidywalna, jeśli chodzi o jej przyszły kurs w polityce zagranicznej – nie ma pewności, iż państwo to ponownie nie dokonałoby zmiany z polityki zdecydowanie prorosyjskiej na antyrosyjską, jak to miało miejsce na przełomie lat 2003/2004. Negatywny przykład stanowi też sytuacja powołanego w 1994 r. Terytorium Autonomicznego Gagauzja, którego autonomia jest ograniczana przez władze centralne⁸¹. Za realizacją scenariusza kontynuacji, a nie zmian, przemawia również to, że Rosja nie chce ryzykować utraty możliwości oddziaływania – w perspektywie mogącej ulec zwiększeniu – na Ukrainę, znacznie ważniejszej z punktu widzenia interesów rosyjskich niż Mołdowa. Federacja Rosyjska mogłaby prawdopodobnie przyjąć bardziej konstruktywną postawę, jeśli chodzi o uregulowanie konfliktu naddniestrzańskiego, kiedy Ukraina dokonałaby trwałego wyboru kierunku prorosyjskiego w swej polityce⁸².

Zdaniem S. Nazarii, do reintegracji dojdzie tylko wtedy, jeśli władze rosyjskie będą absolutnie przekonane o tym, że zjednoczone państwo będzie pewnym i długotrwałym partnerem Rosji, tak w sferze obronnej, jak i w polityce międzynarodowej. Za główny warunek zjednoczenia uznał legalizację rosyjskiej obecności militarnej nad Dniestrem, nie wykluczał także wstąpienia Mołdowy do Związku Białorusi i Rosji⁸³. Podobnie twierdzi A. Popov, przy tym dodaje jeszcze kolejny warunek – przyznanie Naddniestrzu prawa weta, jeśli chodzi o podejmowanie przez scalone państwo ważnych decyzji, przede wszystkim w kwestii polityki zagranicznej. Federacji Rosyjskiej – jak uważa ekspert – są potrzebne po prostu realne środki wpływu

⁷⁹ D. Trienin, *Opasnost'*, s. 22. Zob. też: M. Orzechowski, *Struktura*, s. 131-132.

⁸⁰ Zob.: *Wystąpienie Prezydenta Rossijskiej Fiedieracyi D. Miedwediewa na sowieszczanii s posłami i postojannymi predstaviteľami Rossijskoj Fiedieracyi pri międzunarodnych organizacijach*, 15.07.2008, <http://www.kremlin.ru/>, 18.07.2008; J. Rogoża, *Wybory prezydenckie w Rosji i ich konsekwencje dla Rosji oraz otoczenia międzynarodowego*, „Komentarze OSW”, 03.03.2008, s. 1, 3-4, <http://www.osw.waw.pl/>, 10.04.2008; P. Felgenhauer, *Russia is stronger and more aggressive*, „Eurasia Daily Monitor”, 17.07.2008, <http://www.jamestown.org/>, 17.07.2008; P. K. Baev, *Medvedev presents a grand design for foreign policy*, „Eurasia Daily Monitor”, 17.07.2008, <http://www.jamestown.org/>, 17.07.2008.

⁸¹ Zob.: M. Kosienkowski, *Geneza, status i funkcjonowanie Terytorium Autonomicznego Gagauzja*, „Stosunki Międzynarodowe – International Relations” 2007, nr 3-4, s. 207-219.

⁸² *Jewropiejcy pieriemaniwajut*.

⁸³ S. Nazarija, *Istorija międzunarodnych*, s. 618-619.

– a nie deklaracje, np. o neutralnym statusie – dzięki którym mogłaby kontrolować przynajmniej politykę zagraniczną Republiki Mołdowy nie tylko w perspektywie krótko-, ale też średniookresowej⁸⁴.

Po drugie, działania Rosji przynoszą pozytywne dla niej rezultaty. Po kilkuletniej przerwie – począwszy od drugiej połowy 2006 r. – nastąpiło ponowne umocnienie się wektora rosyjskiego w polityce Mołdowy, a państwo to z biegiem czasu jest skłonne do coraz dalej idących ustępstw na rzecz Federacji Rosyjskiej. Zmiana była warunkowana głównie dwoma przyczynami. Państwo to liczyło, iż po tym, jak zmieni swą politykę zagraniczną z prorosyjskiej na prozachodnią, konflikt naddniestrzański zostanie sprawnie rozwiązany dzięki pomocy Unii Europejskiej i USA. Rosji udało się jednak zablokować proces jego uregulowania. Ponadto sankcje rosyjskie nałożone na Mołdowę skutkowały poważnymi problemami gospodarczymi, a Zachód – wbrew oczekiwaniom tego państwa – nie udzielił mu wydatnej pomocy na rzecz ich przewyciężenia.

Po trzecie, zjednoczenie Mołdowy na warunkach Rosji byłoby dla niej jeszcze większym sukcesem propagandowym, niż ten osiągnięty dzięki realizacji scenariusza zmian. Dowodziłoby możliwości kształtowania przez nią porządku międzynarodowego, podniosłoby jej prestiż, wzmocniło zwolenników i być może zniechęciłoby poszczególne państwa obszaru WNP do dalszego nieuwzględniania w ich polityce interesów rosyjskich.

Po czwarte, chociaż wzrasta zaangażowanie UE i USA w proces uregulowania konfliktu naddniestrzańskiego, to nie wydaje się, by mogły one w najbliższej przyszłości przejąć w nim inicjatywę. A. Hensel, A. Popov i G. Stamate przyznają, że podmioty te nie zamierzają poświęcać swych głównych interesów w stosunkach z Rosją, by skłonić ją do bardziej konstruktywnej postawy odnośnie do rozwiązania problemu Naddniestrza. Ponadto zauważają, że rezultaty ewentualnego postulowanego przez nich nacisku Zachodu na Federację Rosyjską mogą być ograniczone. Obszar WNP może bowiem okazać się dla niej ważniejszy, a straty w interesach dotyczących innych kwestii czy obszarów zignorowane⁸⁵.

Po piąte, Rosja nie ufa nie tylko Mołdowie, ale też innym aktorom międzynarodowym, głównie właśnie zachodnim. Raczej należy spodziewać się konfrontacji Federacji Rosyjskiej z tymi podmiotami na obszarze WNP – czy to ze względu na rzeczywiste obawy, czy sztucznie kreowane przez decydentów rosyjskich dla osiągnięcia ich własnych celów. W pierwszym przypadku elity i społeczeństwo rosyjskie postrzegają zbliżenie się struktur zachodnich, głównie Sojuszu Północnoatlantyckiego, do granic Federacji Rosyjskiej jako przejaw zaciskania wokół niej wrogiego

⁸⁴ *Priedłożenija Mołdawii nie dajut Rossii cziotkich garantij nejtralitieta*, wywiad z A. Popovem (dyrektorem wykonawczym Foreign Policy Association of Moldova), 12.03.2008, Nowyj Riegion 2, <http://www.nr2.ru/>, 12.03.2008. Zob. też: A. Popov, *Moldova Pushes For Transnistrier Settlement*, 27.06.2008, Radio Free Europe/Radio Liberty, <http://www.rferl.org/>, 28.07.2008.

⁸⁵ S. Hensel, A. Popov, G. Stamate, *Moldova Strategic*, s. 32.

pierścienia. Daje znać o sobie historyczny kompleks „oblężonej twierdzy”, a także obawa przed zewnętrzną agresją, która jest głęboko zakorzeniona w świadomości rosyjskiej. Bardziej krytyczny ton Zachodu mógłby tylko zwiększyć poczucie okrzyżenia⁸⁶. Władze rosyjskie uważają za prawdopodobne, że gdyby ich państwo wycofało się z Mołdowy, to jego miejsce mógłby zająć Zachód, a Naddniestrze, nie mając prawa weta, nie mogłoby tego zablokować. Problem ten dobrze ilustrują słowa S. Ławrowa, który na początku kwietnia 2008 r. powiedział: „Prowokatorom nie podoba się funkcjonowanie utworzonego przy naszym udziale formatu negocjacji, mających na celu uregulowanie konfliktów abchaskiego, południowoosetyjskiego i naddniestrzańskiego, a także formatu sił pokojowych. Chcą nas [z nich] wyeliminować pod jakimkolwiek pretekstem, zamienić nasz kontyngent sił pokojowych na zachodni. Powinniśmy zrobić wszystko, by do tego nie dopuścić”⁸⁷. W drugim przypadku – jak wyjaśnia publicysta rosyjski A. Piontkowski – „Ropo-gazowej kleptokracji rządzącej Rosją potrzebny jest obraz Zachodu-wroga. Tylko wbijając narodowi do głowy myśl o zagrożeniu ze strony USA, NATO, Europy, ludzie ci mogą uzasadnić autorytarne rządy i ocalić wielomiliardowe fortuny przechowywane w bankach znieawidzonego Zachodu”⁸⁸.

Po szóste, na korzyść Rosji działa to, że raczej nie musi się spieszyć z rozwiązaniem konfliktu naddniestrzańskiego. Może przyjąć postawę wyczekującą do momentu, kiedy władze centralne Mołdowy będą gotowe na pełną akceptację rosyjskich warunków zjednoczenia⁸⁹.

* * *

Działania Federacji Rosyjskiej wobec Naddniestrza polegają na udzielaniu nieuznanej republice wszechstronnej pomocy, stanowiącej główną podporę jej istnienia jako odrębnej jednostki geopolitycznej niezależnej od władz centralnych. Wsparcie jest oficjalnie tłumaczone przez Rosję koniecznością udzielenia pomocy jej obywatelom

⁸⁶ Lewada Centr, *Rasszyrienije NATO i bezopasnost' Rossii*, 01.04.2008, <http://www.levada.ru/>, 02.07.2008; Fond „Obszczestwiennoje mnenije”, *Otnoszenije k wozmożnomu wstupleniju Gruzii i Ukrainy w NATO*, 17.04.2008, <http://www.fom.ru/>, 02.07.2008; S. Bielen, *Geopolityczne uwarunkowania nowej tożsamości Rosji*, w: *Nowa tożsamość Niemiec i Rosji w stosunkach międzynarodowych*, red. S. Bielen, W. M. Góralski, Warszawa 1999, s. 78-79; G. Pierpelica, *Konflikt*, s. 42-43; M. Czajkowski, *Rosja w Europie. Polityka bezpieczeństwa europejskiego Federacji Rosyjskiej*, Kraków 2003, s. 147-148; S. Hensel, A. Popov, G. Stamate, *Moldova Strategic*, s. 32.

⁸⁷ Cyt. za: W. Sołowjew, *Kuda diełos' Pridniestrowje*, „Włast”, 21.04.2008, <http://www.kommer-sant.ru/>, 06.07.2008. Zob. też: A. Kurtow, głos w dyskusji *Nacyonalnyje intieresy Rossii*.

⁸⁸ A. Piontkowski, *Kazanie berlińskie*, „Gazeta Wyborcza”, 26.06.2008, <http://www.wyborcza.pl/>, 26.06.2008.

⁸⁹ *Strategija Rossii nie zawisit ot konjunkturych zajawlenij mołdawskoj własti*, wywiad z I. Boțanem (dyrektorem wykonawczym Association for Participatory Democracy), 12.03.2008, Nowyj Riegion 2, <http://www.nr2.ru/>, 12.03.2008; I. Boțan, *Sankt-Petersburg CIS Summit*, „Adept e-journal” 2007, nr 119, <http://www.adept.md/>, 19.06.2008.

i szerzej – grupie rodaków zamieszkujących lewobrzeżną Mołdowę. Działania Federacji Rosyjskiej są warunkowane jednak przede wszystkim tym, że Naddniestrze stanowi ważny element polityki utrzymania wpływów rosyjskich w Republice Mołdowy i na Ukrainie, a także w Europie Południowo-Wschodniej i w części regionu Morza Czarnego. Ponadto nieuznana republika umożliwi – dzięki jej powrotowi w skład Mołdowy, dokonanemu na odpowiednich warunkach – wzmocnienie i utrwalenie możliwości oddziaływania Rosji przede wszystkim na zjednoczone państwo, a dzięki temu na Ukrainę i na kierunek bałkański oraz czarnomorski. Reintegracja musiałaby się odbyć na zasadach, po pierwsze, legalizujących i/lub umacniających rosyjską militarną, polityczną, gospodarczą i kulturową obecność przy ograniczeniu obecności innych podmiotów zewnętrznych w scalonym państwie, po drugie, dających w nim Naddniestrzu, w którym Rosja ma mocną pozycję, silny wpływ na władzę. Jeśli chodzi o prognozę, co do przyszłych działań Federacji Rosyjskiej, to państwo to najpewniej nadal będzie okazywało nieuznanej republice wszechstronne wsparcie, stanowiące główną podporę jej egzystencji, dalej dążąc do zjednoczenia Mołdowy na zasadach w pełni odpowiadającym warunkom rosyjskim.

ISBN 978-83-60695-17-3

9 788360 695173